

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**POŽEHNÁNÍ V POKOJI
A POKOJ V POŽEHNÁNÍ**

Alena Tkadlečková

Katedra religionistiky
Doc. Pavel Hošek, ThD.
Teologie B6141,
Evangelická teologie

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou bakalářskou práci s názvem „Požehnání v pokoji a pokoj v požehnání“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Jihlavě dne

.....

(podpis)

Anotace

Bakalářská práce nazvaná „Požehnání v pokoji a pokoj v požehnání“ zkoumá souvislosti a vztah mezi dvěma pojmy: požehnáním a pokojem.

V první části se zabývá požehnáním a pokojem jako zásadními teologickými pojmy biblického světa, popisuje jejich významovou bohatost, výskyt v bibli, zabývá se jejich vývojem a charakterem, všímá si jejich aspektů: darovanosti, dynamičnosti a schopností šíření.

Ve druhé části práce sleduje požehnání a pokoj v příbězích tří biblických postav: Jákoba, Jeremjáše a Jóba. Sleduje, jak je požehnání i pokoj vnímán v prostředí, z něhož postavy vycházejí, jakými životními zápasy o požehnání a pokoj procházejí a jak požehnání a pokoj mění je samotné i jejich vztah k Bohu a lidem.

Celou práci provází otázka: Je pokoj vrcholem požehnání?

Klíčová slova

Požehnání, pokoj, zápas, Jákob, Jeremjáš, Jób.

Annotation

The bachelor thesis called „Blessing in peace and blessing of peace“ explores the context and the relationship between two concepts: the blessing and peace.

The first part deals with the blessing and peace as a fundamental theological concepts of the biblical world, describing their semantic richness, occurrence in the Bible, deals with the development and character, noting their aspects: giving, dynamism and ability to spread.

The second part follows the blessing and peace in the biblical stories of three characters: Jacob, Jeremiah and Job. This part examines blessing and peace in world characters, life's struggles characters and change themselves and change their relationship with God and people.

All bachelor's thesis accompanies the question: Is the peace peak of blessing?

Keywords

Blessing, peace, struggle, Jacob, Jeremiah, Job.

Děkuji doc. Pavlu Hoškovi, ThD. za pomoc při vedení bakalářské práce.

V Jihlavě dne

.....

(podpis)

Obsah

Úvod	7
I. Pojmy Požehnání a Pokoj	8
1. Význam pojmů	8
1.1. Významová bohatost	8
1.2. Jazykový rozbor a výskyt v textu bible	9
1.3. Významové souvislosti	11
1.4. Vývoj v dějinách	13
2. Specifický charakter požehnání a pokoje	16
2.1. Vztah jako základní charakter	16
2.2. Darovanost požehnání a pokoje	17
2.3. Dynamika požehnání a pokoje	18
2.4. Šíření požehnání a pokoje	19
II. Požehnání a Pokoj v příbězích	20
3. Jákob	20
3.1. Prostředí, tradice	20
3.2. Životní příběh	21
3.3. Biblický text	22
3.4. Důsledky požehnání a pokoje	24
4. Jeremiáš	27
4.1. Prostředí, tradice	27
4.2. Životní příběh	28
4.3. Biblický text	30
4.4. Projevy požehnání a pokoje	31
5. Jób	33
5.1. Prostředí, tradice	33
5.2. Životní příběh	34
5.3. Biblický text	36
5.4. Důsledky požehnání a pokoje	38
Závěr	40
Seznam literatury	45

POŽEHNÁNÍ V POKOJI A POKOJ V POŽEHNÁNÍ

Požehnání a pokoj na pozadí příběhů Jáкова, Jeremjáše a Jóba

„Teologicky je pokoj Boží dar, znamení jeho požehnání, je spojen nejčastěji s milostí, jíž Bůh ustavuje nebo obnovuje svou smlouvu, je tedy synonymem smíření.“¹

„Když však má člověk v srdci víru, pokoj, naději a lásku, pak teprve může říci, že získal od Pána Boha to pravé požehnání.“²

„O nic jiného nám nemá jít, než o požehnání, o onu skrytou, ale mimořádnou sílu, která nám stále všeptává, co po nás žádá Sama Pravda, Pravda Božího soudu a Božího milosrdenství.“³

„Požehnaný člověk je ten, při němž Bůh zápasí o prospěch svého díla v tomto světě.“⁴

¹ ALLMEN, Jean-Jacques. Biblický slovník. Praha: Kalich 1987, str. 195.

² HELLER. Na čem mi záleží. Praha: Vyšehrad, 2009, str. 18.

³ BALABÁN, Milan. Nepustím tě. in: Křesťanská revue 2/1999, str. 32.

⁴ PRUDKÝ, Martin. Obtížné oddíly knih Mojžišových. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2007, str. 123.

Úvod

„...*Obratiž Hospodin tvář svou k tobě a dejž tobě pokoj.*“ (K, Nu 6, 26)

Áronské požehnání, které často slyšíme v závěru bohoslužeb, vrcholí příslibem pokoje. Požehnání je zde svázáno s pokojem. A nejen zde. V bohoslužebné tradici církve takové spojení najdeme i na jiných místech – v pozdravu pokoje nebo ve svátostech, u Večeře Páně, ve Svátosti smíření. Liturgie bohoslužeb jistě vyrůstá z našeho porozumění biblickému svědectví. Znamená to tedy, že požehnání a pokoj spolu souzní i v jiných biblických textech? V jakých souvislostech? V bibli přece najdeme různé představy o tom, co znamená požehnání a jak se projevuje. I biblické chápání tohoto pojmu se vyvíjí a je korigováno. Jaké místo v těchto představách zaujímá pojem pokoj, jehož výklad je konečně také ovlivněn vývojem biblického myšlení? Je pokoj jen součástí, nebo snad vrcholem požehnání? A jak se projevuje v životě člověka – jak v událostech jeho života, jak v jeho vztahu s Bohem i lidmi, jak v jeho emocích a prožívání?

Na tyto otázky chceme hledat odpověď nejen na teoretické rovině, ale především sledováním životních příběhů tří postav, tak jak nám je vykreslují bibliční autoři. Jákoba, Jeremjáše a Jóba. Výběr není náhodný. Jsou to postavy označované jako starozákonní modely ježíšovského jednání, velcí svědkové víry, prostředníci Boží blízkosti. Jejich život byl zvláště intenzivně spjat s hledáním Boha a jeho vůle, s jeho blízkostí a se zápasem o jeho požehnání. Zároveň to byl ale život někdy až provokativně plný strádání, nouze a utrpení. Jsou to životní příběhy vzdálené běžné představě o požehnaném či pokojném životě. Snad právě v tomto kontrastu požehnaných a zároveň o pokoj zápasících postav vynikne skutečný význam a souvislost obou pojmů.

Tento význam chceme sledovat v jejich homiletickém a pastoračním vyústění. Proto je naším záměrným rozhodnutím výběr literatury z této oblasti – homiletické, pastorační, misijní a katechetické. Chceme sledovat, jak tato literatura při zpracování velkých narativních celků zachází s pojmy požehnání a pokoj a jejich vzájemným vztahem.

Otázky, na které chceme hledat odpovědi, jsou zformulovány v následujících tezích:

- 1.Mezi požehnáním a pokojem je úzká souvislost.**
- 2.Pokoj se stává dominantní složkou požehnání.**
- 3.O požehnání a pokoj je třeba zápasit.**
- 4.Požehnání a pokoj mění člověka a jeho vztah s Bohem i lidmi.**

I. Pojmy Požehnání a Pokoj

1. Význam pojmů

1.1. Významová bohatost

Oba výrazy jsou zásadními pojmy biblického světa. Společným rysem obou je pozoruhodná bohatost a „mnohovrstevnatost“ jejich významu a použití. V biblickém textu je najdeme v mnoha významových rovinách – s ohledem na situaci, záměr autora, dějinný kontext apod. S jazykovým rozbořením kořenů b-r-k a š-l-m a jejich výskytem nás seznámí příští kapitola (1.2). Již nyní však můžeme představit významovou pestrost, s níž se budeme potýkat. V následujícím přehledu se pokoušíme utřídit významy uváděné v biblických a teologických slovnících:

Požehnání jako *akt*: dobrořečení, chválení, pozdravení, blahopřání, blahorečení, povzbuzení, přímluva, podepření, děkování, modlitba;

Pokoj jako *akt*: vyrovnání protikladu, dokončení, doplnění, obnova, smíření, zaplacení, pozdrav;

Požehnání jako *stav*: štěstí, zdar, prosperita, úspěch, plodnost, úroda, blahobyt, bohatství, mír, pokoj, moudrost;

Pokoj jako *stav*: mír, klid, odpočinek, celost, neporušenost, blahobyt, soulad, harmonie, dokonalost, dobro, řád, požehnání, spása, úspěch, plnost dobra a štěstí;

Požehnání jako *síla*: ochrana, životní síla, milost, dobro, Boží přítomnost, Boží přízeň;

Pokoj jako *síla*: nenásilnost, vítězství ve válce, dobro, spása.

Z mnoha originálních pokusů přiblížit oba výrazy uvádíme dva od M. Balabána. První nabízí už v názvu svého článku „**Požehnání jako síla vnášející do života štěstí**“. „*Beráká – to je požehnání, jež bylo zvláště v mimoizraelském okruhu něco jako nadrozumová „dynamis“ – coby dar bohů a usměrnění fatalit života.*“⁵. Ve druhém formuluje lapidárně: „*Bibličtí etymologové shrnují **pokoj** obratem „mít dost*“.“⁶

⁵ BALABÁN, Milan. Požehnání jako síla vnášející do života štěstí. in: Protestant 3/2008, str. 1.

⁶ BALABÁN, Milan. Pokoj jako harmonie a náprava. in: Protestant 1/2005, str. 1.

1.2. Jazykový rozbor a výskyt v textu bible

Výraz požehnání zní ve vybraných jazycích takto: „בְּרָכָה (hebrejščina), ἡ εὐλογία (řečtina), benedictio (latina), blessing (angličtina), Segen (němčina), áldás (mad'arština)“⁷. Pro nás je zásadní hebrejské בְּרָכָה. Je to podstatné jméno ženského rodu. B.Pípal je překládá jako „dobrořečení, pozdrav, požehnání, dar při požehnání, kapitulace, podrobení“⁸. Kořen בֵּרַךְ se jako sloveso vyskytuje ve čtyřech kmenech: „ni – požehnati se, býti požehnan, žehnati se, pi – děkovati, dobrořečiti, poděkovati, pochváliti, požehnati, žehnati, pu – býti pochválený, požehnaný, hitpa – dobrořečiti si, dávati si požehnání, zdraviti se, žehnati si (přát spásnou moc, obdarovávat spásnou mocí)“⁹.

Frekvence výskytu podstatného jména בְּרָכָה ve Starém zákoně je 69x, frekvence slovesa s kořenem בֵּרַךְ je 329x (Heller, 2000).

Výraz pokoj ve vybraných jazycích zní takto: „שְׁלוֹם (hebrejščina), ἡ εἰρήνη (řečtina), pax (latina), peace (angličtina), Frieden (němčina), béke (mad'arština)“¹⁰. Budeme se zabývat hebrejským שְׁלוֹם. Je to podstatné jméno mužského rodu. B.Pípal je překládá jako „pokoj, pokojný, nestrannost, nezaujatost, neporušenost, zachovalost, dobrý vztah zajištěný smluvně“¹¹. Kořen שָׁלַם jako sloveso se vyskytuje v kmenech: „q – býti pokojný, neporušený, úplný, zachovalý, užívati pokoje, pi – opláceti, splatiti, spláceti, zaplatiti, pokojiti, upokojiti, splniti, úplně dostavěti, dáti náhradu, pu – býti splacen, zaplacen, hi – dáti pokoj, vésti k pokoji, splniti, ho – míti se pokojně“¹².

Frekvence výskytu podstatného jména שְׁלוֹם ve Starém zákoně je 237x, slovesa s kořenem שָׁלַם 117x (Heller, 2000).

Kořeny obou zkoumaných slov jsou rozdílné. Tam shodu nenalzáme. Proto se soustředíme především na významovou stránku výrazů. Při porovnávání frekvence výskytů obou výrazů ve SZ docházíme k závěru, že podstatné jméno שְׁלוֹם je frekventovanější, než בְּרָכָה (237:69). Naopak slovesa s kořenem בֵּרַךְ jsou frekventovanější, než slovesa s kořenem שָׁלַם (329:117).

⁷ HELLER, Jan. Biblický slovník sedmi jazyků. Praha: Vyšehrad 2000, str. 28.

⁸ PÍPAL, Blahoslav. Hebrejsko-český slovník k Starému zákonu. Praha: ÚCK 1965, str. 21.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ HELLER, Jan. Biblický slovník sedmi jazyků. Praha: Vyšehrad 2000, str. 28.

¹¹ PÍPAL, Blahoslav. Hebrejsko-český slovník k Starému zákonu. Praha: ÚCK 1965, str. 171.

¹² Tamtéž.

Zkoumáme-li blíže výskyt výrazů v jednotlivých biblických knihách, zjišťujeme, že *požehnání* jako podstatné jméno se objevuje nejčastěji v knize Genesis: 11x (slovesa kořene *b-r-k* dokonce 45x), konkrétně nejčastěji v kapitole 27 – v Jákobově příběhu (Bič, Souček 1963). Tak i M.Prudký: „Termíny „žehnat“ a „požehnání“ mají právě zde, v jákobovském cyklu, nejvyšší relativní frekvenci ze všech literárních cyklů v celém Písmu!“¹³.

Výraz *pokoj* je nejfrekventovanější v knize Jeremjáš: 31x (Bič, Souček 1963). Tak i L.Horák: „V *Jr* se vyskytuje *pokoj* ze všech knih nejčastěji: z celkového počtu výskytu podstatného jména (237x) má *Jr* 31x, jemu se blíží *Iz* 29x a *Ž* 27x.“¹⁴.

Srovnáváme-li, v které knize je nejfrekventovanější výskyt obou výrazů současně, dojdeme ke knize Žalmů. V žalmech jsou oba výrazy i častěji vedle sebe, ve vzájemném vztahu (Ž 29, 37, 128, 147). V naší práci se chceme více soustředit na postavy a prolínání obou výrazů v jejich příbězích. Proto si vybíráme příběh Jákobův, v němž je nejčastější výskyt výrazu **požehnání**, a příběh Jeremjášův, kde je největší frekvence výrazu **pokoj**.

Zajímavé je zjištění, že místo, kde se poprvé setkáváme s výrazem požehnání בְּרָכָה, je příběh povolání Abrahama: „Učiním tě velkým národem, požehnám tě, velké učiním tvé jméno. Staň se požehnáním!“ (ČEP, Gn 12,2). První místo, kde čteme o pokoji שְׁלוֹם je Gn 15,15. Vypráví o konci Abrahamova života: „Ty vejdeš ke svým otcům v pokoji, budeš pohřben v utěšeném stáří.“ (ČEP)

Větší frekvence בָּרַךְ jako slovesa může napovídat o chápání požehnání jako děje. Kdežto שְׁלוֹם, u nějž převažuje výskyt ve formě podstatného jména napovídá o chápání pokoje jako stavu. Výskyt v biblických knihách ukazuje, že požehnání bylo především tématem praotců, kdežto pokoj tématem proroků.

Exkurs: Áronské požehnání

Zásadním textem, kde se požehnání a pokoj objevuje v těsné blízkosti a souvislosti, je text z Nu 6, 24-26. Pokoj je v něm představen jako vrchol požehnání:

„Ať Hospodin ti žehná a chrání tě, ať Hospodin rozjasní nad tebou svou tvář a je ti milostiv, ať Hospodin obrátí k tobě svou tvář a obdaří tě pokojem.“ (ČEP)

¹³ HELLER, Jan; PRUDKÝ, Martin. Obtížné oddíly knih Mojžišových. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2007, str. 115.

¹⁴ MOLNÁR, Amedeo; SMOLÍK, Josef. Biblické studie. Praha: Kalich 1982, str. 57.

Požehnání má tři části, z nichž každá obsahuje dvě navzájem se doplňující prosby. „*V áronském požehnání je zřetelné stupňování od ochrany přes odpuštění k vrcholu požehnání, jímž je pokoj, smíření (tomu nasvědčuje v hebrejské bibli i forma, počet slov: 3,5,7). ... Dárce a ručitelem požehnání je Hospodin sám. Proto vyslovují kněží jeho jméno nad Izraelem Pro toto své jméno žehná Bůh jeho nositelům. Áronské požehnání nebylo pouhým proslovením přání nebo tužby, aby Bůh poskytl své dobro, ale Hospodinovým příkazem.*“¹⁵ Další stručný výklad nabízí J.Heller: „*Oč v něm (áronském požehnání) jde? Řečeno co nejstručněji: o Boží vztah k nám , o Boží dílo při nás. O to, co smíme a máme od Boha čekat. Je to tedy zároveň modlitba, a to velice hluboká. Možná, že bychom mohli áronské požehnání považovat za starozákonní protějšek modlitby Páně. Má tři odstavce, každý o dvou prosbách:*

- 1) *požehnej a opatruj (doslova střež, hlídej);*
- 2) *rozjasni tvář a omilostni;*
- 3) *pozdvihni tvář a dej pokoj.*“¹⁶

S tímto textem se budeme vyrovnávat i v příbězích zmíněných postav.

1.3. Významové souvislosti

Jak je patrné z předcházejících kapitol, oba pojmy zahrnují pestrou škálu významů. Zároveň se však ve značné míře obě škály prolínají a velmi často **lze jeden pojem nahradit druhým**. Dokládá to i srovnání obou hesel ve Slovníku biblické teologie.

Požehnání: „*V hebrejštině označuje „beraka“ v běžném použití „dar“, mezilidský vztah. ... Dary mají zpečetit dohodu nebo smír. ... Volba výrazu požehnání naznačuje vztah k Bohu a jeho štědrosti nebo alespoň ke spravedlivým lidem. To, co tento výraz vyjadřuje, jde ruku v ruce se spravedlivým blahobytem, ale také štědrostí k nuzným a znamená vždy Boží přízeň. Židé jej označují též jako **pokoj**, obojí se v textech často vyskytuje pohromadě, obojí mluví o plnosti. Hlavním bohatstvím plynoucím z požehnání je však v první řadě plnost života...*“¹⁷

¹⁵ Bič, Miloš. Výklady ke Starému zákonu. Praha: Kalich 1991, str.420.

¹⁶ HELLER, Jan. Jak orat s čertem. Praha: Kalich 2005, str. 38.

¹⁷ LÉON-DUFOUR, Xavier. Slovník biblické teologie. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1991, str.363.

Pokoj: „Hebrejský výraz *šalom* znamená původně – podle použití – neporušenost, úplnost nebo čin, kterým se znovu nastoluje původní stav věcí, jejich úplnost. ... Biblický mír není jen nějaká „dohoda“, ... ale každodenní spokojený život, stav souladu mezi člověkem a jeho okolím, tj. přírodou, lidmi, ale také Bohem a sebou samým. Konkrétní výrazy, které tyto situace popisují jsou **požehnání**, odpočinek, sláva, bohatství, spása, život.“¹⁸

Jako synonymum pojmu požehnání je pokoj označen také ve slovníku The Anchor Bible Dictionary – uvádí, že oba pojmy patří k sobě a lze očekávat nové studie o souvislosti těchto významných náboženských termínů (The Anchor Bible Dictionary, 1992).

Základním vztahem mezi oběma pojmy je tedy **věcný soulad, shoda**. Přičemž tento soulad je zároveň je jedním ze shrnujících významů obou pojmů. Oba odkazují k plnému, ladícímu, neporušenému, ideálnímu stavu věcí – k dobru. Neboli, když jsou věci tak, jak mají být. Ideální stav je plnost pokoje i požehnání. Takový byl před pádem člověka. Bůh své stvoření vidí jako dobré a žehná mu. A k takovému stavu oba výrazy odkazují i v situaci po pádu člověka, jemuž Bůh nabízí z této situace vysvobození, spásu. Jsou tedy pokoj a požehnání prostředkem k dosažení tohoto stavu a zároveň i jeho cílem? Jsou oba pojmy i v ohledu působnosti významovým synonymem nebo hrají odlišnou roli? Napovědět může bližší zkoumání jejich charakteru (kap.2). Všimněme si však nejprve jejich vztahu k onomu „dobru“ potažmo ke spáse.

Požehnání a pokoj jako dobro: Požehnání a dobro se zajímavě spojují v latinském výrazu *benedictio*, který je jediným výrazem pro pojmy žehnání i dobrořečení. Žehnat tady znamená doslova dobře říkat, tj. přát dobro, ale také dobro přivolávat a působit. To zcela souzní s přáním pokoje: „*Hledati, obmysletí pokoj znamená přát někomu neporušenost, celost, dokonalost, zkrátka: dobro.*“¹⁹. Později si můžeme ve vybraných příbězích všimnout, jak se mění konkrétní obsah požehnání a pokoje v závislosti na tom, v čem aktéři dobro spatřují.

Požehnání a pokoj jako spása: „*Požehnání je slovo obdařené zvláštní mocí, jímž sám Bůh (nebo člověk, jenž ho zastupuje) dává živým bytostem či věcem spásu, prospěch a radost ze života. ... Požehnání v nejširším smyslu je výrazem*

¹⁸ LÉON-DUFOUR, Xavier. Slovník biblické teologie. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1991, str.337.

¹⁹ NOVOTNÝ, Adolf. Biblický slovník. Praha: Kalich 1956, str. 669.

*Boží šlechetnosti a štědrosti, zejména však znamením dějin spásy, zcela výrazně zasahuje do každého údobí těchto dějin.*²⁰ Požehnání provází uzavření smlouvy s padlým lidstvem po potopě, přes Abrahama vyvoleného ke spasení národů až k naplnění v Ježíši Kristu. Mesiáš a jeho království pokoje je obnovou rajskeho stavu a dovršením dějin spásy. Vedle toho pokoj je častěji zaslíbením a výsledkem Boží spásy. „*Pokoj je požehnáním a znakem požehnaného života nového stvoření právě tak jako tomu bylo u prvního stvoření. ... Pokoj je obnovou Božího stvořitelského plánu.*“²¹ Zejména Izajáš a Jeremjáš přímo spojují spásu s pokojem: „*Pokoj přivede k úžasu národy země (Jr 33,9), neboť to bude pokoj založený na spravedlnosti a na přímém vyučování Bohem (Iz 54,13n). Ohlašovat takový pokoj je totéž co zvěstovat dobré a spásu. Tak se stává pokoj hlavním obsahem eschatologické naděje Izraelovy.*“²² Podobně slovník ABD připomíná, že pojem pokoj akcentuje ideál budoucího dokonalého pokoje, který je očekáván (The Anchor Bible Dictionary, 1992). V tomto smyslu je **pokoj více spjat s věkem budoucím**, kdežto **požehnání více s věkem přítomným**.

1.4. Vývoj v dějinách

Oba pojmy jsou dějinné v tom smyslu, že mají svůj dějinný vývoj, jejich chápání se v průběhu času vyvíjí a mění.

U pojmu požehnání lze rozlišit dvě hlavní vrstvy. Ta starší má zemitější, hmatatelný ráz – jde o rozmnožení života (děti, stáda, ale též země), ta mladší má ráz duchovnější. „*Ve SZ význam požehnání záhy zduchovněl. Souviselo to s tím, že Bůh byl svrchovaným dárceem požehnání (Dt 28,12, Ž 90,17), jež bylo vázáno na poslušnost člověkovu a jeho doufání v Hospodina (Jr 17,5.7), takže každé žehnání bylo nakonec vyprošováním požehnání od Hospodina.*“²³ Do popředí se tak dostalo především **obecenství s Bohem**, jehož stav se pak odráží ve všech oblastech lidského života. Budoucnost požehnaných zůstává v Božích rukou. Požehnání je závislé na **víře a poslušnosti**. Božím záměrem zůstává naplnit lidské touhy, ale předpokladem je spoléhání na Hospodina. Z toho plyne stále silnější pouto mezi požehnáním a **smlouvou**. Člověk resp. lid přebírá odpovědnost za dodržování Božích přikázání a Bůh přislubuje své požehnání: „*Jestliže budeš opravdově poslouchat Hospodina..., vyvýší tě*

²⁰ ALLMEN, Jean-Jacques. Biblický slovník. Praha: Kalich 1987, str. 208.

²¹ The Anchor Bible Dictionary. Volume I. New York, 1992, str. 207.

²² NOVOTNÝ, Adolf. Biblický slovník. Praha: Kalich 1956, str. 670.

²³ NOVOTNÝ, Adolf. Biblický slovník. Praha: Kalich 1956, str. 710.

Hospodin, tvůj Bůh nad všechny pronárody země. A spočinou na tobě všechna tato požehnání... ²⁴

V souvislosti s požehnáním hraje stále důležitější roli také **bohoslužba**. „*Bohoslužba je v náboženském pojetí tehdejší doby nejlepším prostředkem k zajištění Božího požehnání. ... Velká požehnání Deuteronomia předpokládají smlouvu, obsahující Boží vůli, přijatou lidem. Bohoslužba pak ji pečetí a dává jí posvátný charakter.*“²⁵

Prorocké texty jsou svojí povahou kritikou nedodržování smlouvy a tím i nepatřičné bohoslužby, proto v nich najdeme spíše zlořečení než požehnání. I proroci ovšem svou kritikou a voláním k nápravě smlouvy potvrzují základní podmínku pro získání požehnání: vztah s Hospodinem.

Za zmínku stojí ještě vývoj chápání požehnání ve vztahu lid smlouvy / ostatní národy. Zatímco v počátku je účel požehnání Izraeli spatřován v oddělení a nadvládě nad ostatními národy, postupně se prosazuje účel požehnání jako prostředek **spásy všech národů**. Nový zákon potom požehnání úzce spojil s vírou v Mesiáše, u nějž se plně uskutečnilo požehnání dané Abrahamovi – že v něm dojdou požehnání všechny národy země.

Pro pojem pokoj platí podobná charakteristika postupného zduchovnění významu, jako tomu bylo u pojmu požehnání. „*Původně velmi pozemsky pojaté štěstí se v důsledku svého nebeského zdroje zduchovňuje a obrací k nadpřirozenu.*“²⁶ Protože dějiny Izraele jsou dějinami lidu bojujícího, je pokoj přednostně chápán jako **mír**, neválečný stav, a to zejména během usazování a po usazení v zaslíbené zemi. Ztráta míru je přitom způsobena neposlušností a svévolným jednáním. Výrazné je to např. v období soudců, jež Bůh povolává jako osvoboditele, kteří mají nastolit ztracený pokoj.

Velký posun v chápání pokoje přinášejí proroci, kteří jednak 1. zdůrazňují nezbytnost odstranění hříchu k získání daru pokoje 2. upozorňují na iluzi pokoje, na falešné naděje spojované se stavem klidu či vítězstvím ve válce 3. obracejí pozornost k eschatologickému pokoji. První a druhý důraz úzce spojuje pokoj s očištěním a narovnáním vztahu s Hospodinem. Soulad v tomto vztahu nabývá důležitosti nad souladem mezi-lidským či mezi-národním. Zřetelně to lze pozorovat na duchovním zápasu proroka Jeremjáše.

²⁴ ČEP, Dt 28,1-2.

²⁵ LÉON-DUFOUR, Xavier. Slovník biblické teologie. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1991, str. 365.

²⁶ LÉON-DUFOUR, Xavier. Slovník biblické teologie. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1991, str.338.

Poznání nemožnosti dostát závazkům smlouvy a dosáhnout tak pokoje vede k posunu skutečného pokoje do budoucnosti (3.důraz): „*Eschatologický mír, o který přitom jde stále zřetelněji, se vymaňuje z pozemských omezení i od následků hříchu... příroda, národy budou žít znovu ve vzájemném pokoji... Toto evangelium pokoje (Nah 2,1), vysvobození z Babylónu se uskuteční osobou trpícího služebníka, jehož utrpení zjevuje cenu skutečného pokoje.*“²⁷

²⁷ LÉON-DUFOUR, Xavier. Slovník biblické teologie. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1991, str. 338.

2. Specifický charakter požehnání a pokoje

V této kapitole se více zaměříme na otázku, jak se požehnání a pokoj projevují v životě člověka, jaký charakter má jejich působení, jakým způsobem „fungují“.

2.1. Vztah jako základní charakter

Význam obou výrazů nám dovoluje říci, že oba se zásadně projevují ve vztahu. Ve vztahu Hospodina a jeho stvoření, Hospodina a jeho lidu, Hospodina a každého jednotlivého člověka a samozřejmě také ve vztahu lidí navzájem. Přičemž tento vztah není jednostranný, ale obousměrný.

Zvláště u pojmu požehnání je třeba mít na paměti, že hebrejšтина své b-r-k užívá nejen pro jednání Boha vůči člověku, ale také pro jednání člověka vůči Bohu. K.A.Deurloo na základě toho rozvíjí důsledky této obousměrnosti na příkladu mezilidského vztahu: „*Žehnat – podobně jako zdravit – znamená vstupovat do společenství. Kdo druhého žehná, setkává se s ním tak, že do vztahu vkládá kus sebe sama – jsem zde s tebou a očekávám, že i ty budeš takto se mnou. Když si takto lidé vzájemně žehnají, potvrzují si navzájem, že se o sebe navzájem zasadí a budou sdílet ve všem, čím jsou a co mohou do vztahu vložit.*“²⁸ Dovedíme-li totéž do vztahu lid-Hospodin, znamená to, že Bůh do svého lidu vkládá „*vše, čím jest a co koná, a pro svůj lid chce být tím, kdo je svým lidem žehnan, aby s nimi mohl sdílet své požehnání.*“²⁹ K umocnění vztahu ještě dochází tím, že si lidé žehnají jménem Hospodinovým. Slova „Hospodin s vámi“ znamenají současně „i já jsem s vámi ve stopách Hospodinových“. A.Novotný to shrnuje lapidárně: „*Být požehnan znamená býti s Hospodinem.*“³⁰

U pojmu pokoj je jeho vztahovost charakterizována podobně zřetelně a snad navíc i civilněji tím, že přání pokoje se stalo běžným pozdravem. Přání „Šalom alejchem“ se stalo nejtypičtějším židovským pozdravem. Domyšleno: přeji-li někomu pokoj, tedy celou významovou škálu, kterou shrnujeme jako „dobro“, pak s ním vstupuji do podobného vztahu jako při žehnání. Výraz pokoj více konkretizuje vztah zaručující důvěru a vzájemnou bezpečnost. „*Otázka*

²⁸ DEURLOO, Karel, A. Exodus a exil. Benešov: Eman 2007, str. 142-143.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ NOVOTNÝ, Adolf. Biblický slovník. Praha: Kalich 1956, str. 709.

„Pokojný-li jest příchod tvůj“ (IS 16,4) znamená „Míníš to s námi dobře?“³¹
Oba pojmy tedy mají společný charakter: „vztahovost“.

2.2. Darovanost požehnání a pokoje

Přestože žehnání i přání pokoje jsme zařadili také k mezilidským projevům vztahu, zřetelně vnímáme jejich darovanost. Je to vždy znovu Boží dar, na který člověk reaguje (přijetím, žitím, proměnou) a který lze i předávat dál. Na samém začátku tedy není lidský (byť sebelepší) výkon, ale Boží tvůrčí čin. „*Pokoj je od Boha a vlastním Božím dílem.*“³² Požehnání i pokoj jsou dary, které do našeho světa přicházejí „odjinud“ a my je smíme žít, otevírat se jim, ale také je hledat a zápasit o ně.

Rozdíl mezi oběma pojmy v této souvislosti se rýsuje v tom, jakou má tato darovanost podobu.

Požehnání je spíše „mohutností duše“, tedy silou, která uschopňuje člověka k životu, k jeho množení, k rozvíjení onoho dobra: „*Za vsí požehnaností člověka stojí Bůh ...ale požehnání samo je mohutností duše. V lidské duši pracuje Bůh. Dává-li Bůh Jákobovi bohatství, znamená to, že duše Jákobova je schopna vytvořit bohatství*“³³. Jiným obrazem, který ale vystihuje tentýž charakter požehnání je „infuze naděje“: „*Požehnání není magické nebo mytické krytí před slotami života a úklady zlých lidí. Je to infuze naděje, že mé poslání mě samo potáhne na místa, kde mám být prosazována pravda v Bohu a jeho Kristu.*“³⁴

Pokoj je oproti tomu spíše stav věcí, ať už v podobě ideje nebo žité skutečnosti. Vždy však jako dar, který přichází od Hospodina. „*Pokoj je naprosto odjinud. Je to, řečeno s filozofem Lévinasem to jiné, to druhé, nečekané, absolutně nezvyklé, moderně řečeno transcendentní. Není to plod pouhých tužeb a spekulací. V lidské hlavě se tato idea nezrodila, byla tam z nám přátelského Neznáma vložena.*“³⁵

Na základě toho lze říci, že je-li požehnání darovanou **silou**, pak pokoj je darovaným **cílem**, k němuž je tato síla napřena.

³¹ NOVOTNÝ, Adolf. Biblický slovník. Praha: Kalich 1956, str. 669.

³² The Anchor Bible Dictionary, Volume I. New York, 1992, str. 207.

³³ NOVOTNÝ, Adolf. Biblický slovník. Praha: Kalich 1956, str. 709.

³⁴ BALABÁN, Milan. Požehnání jako síla vnášející do života štěstí. in: Protestant 3/2008, str. 1.

³⁵ BALABÁN, Milan. Pokoj jako harmonie a náprava. in: Protestant 1/2005, str. 1.

2.3. Dynamika požehnání a pokoje

Ačkoli je obojí darem, ani jedno není darem automaticky fungujícím, o obojí je často nutno zápasit či přinejmenším je objevovat. Pohybujeme se v napětí mezi tím, že požehnání i pokoj předcházejí naše úsilí a schopnosti a zároveň jsou skrze naše úsilí a schopnosti uskutečňovány.

M. Balabán vidí v tomto zápase jednu z hlavních charakteristik požehnání: „*Požehnání život člověka předchází. Přesto má člověk o toto tajemné cosi usilovat – s úsilím získávat je stůj co stůj. ... Nezápasící není požehnání hoden.*“³⁶. Na druhém pólu tohoto zápasu stojí jistota, že Bůh při člověku své požehnání uskutečňuje. Na souvislost zápasu a jistoty upozorňuje L. Rejchrt: „*V požehnání se stýká prosba a dovolávání se Boží pomoci s radostnou jistotou, že to vše se již uskutečnilo a naplnilo, protože Bůh je věrný, jeho sliby jisté, jeho slitování navěky. Ona skrytá radost poznamenala toto slovo natolik, že často souzní s dobrořečením, tedy děkováním. Jen tak můžeme rozumět Jóbovi, který ve své bolesti nad ztrátou všeho říká: buď požehnáno jméno Hospodinovo...*“³⁷. V každém případě je vnitřní zápas, pře s Hospodinem obvyklým průvodním jevem u toho, u něž Bůh uskutečňuje své požehnání. Boží přízeň je zároveň aktivizací člověka, nepůsobí odděleně a nezávisle. Požehnáním Bůh vstupuje do světa, požehnáním zde hájí své zájmy a člověk se na tom aktivně podílí. Požehnaný člověk je proměňován ve svém vnímání světa a sám také tento svět proměňuje.

Ani pokoj nevyjadřuje jen statický stav. Je to daleko spíše dynamický akt právě proto, že jeho základní význam (úplnost, soulad) je výsledkem pohybu a dění. Tuto dynamiku ukazuje např. význam š-l-m v pi – zaplatit, (od)platit. Úplnost nastává teprve zaplacením, (od)placením. Podobně je tomu v prorockých slovech o pokoji: „*Slovo prorocké nejen skutečnost popisuje, ale i ovlivňuje, mění a tvoří. ... Naplnění zaslíbení, naděje, která se stala skutečností, je zdrojem nadšeného úsilí, vytrvalosti, statečnosti až heroické a fanatické.*“³⁸. Idea pokoje proměňuje současnost, zaslíbení se stává skutečností ve smyslu prezentní eschatologie. Pokoj přichází z „*až jednou*“, ale uskutečňuje se „*už nyní*“. Přichází „*z nebe*“, ale uskutečňuje se „*ze země*“. Proto lze shrnout biblické výzvy k pokoji do vyjádření, že „*lidé mají pokoj hledat, žádat a činit*“ (Allmen, Jean-Jacques, 1987).

³⁶ BALABÁN, Milan. Požehnání jako síla vnášející do života štěstí. in: Protestant 3/2008, str. 1.

³⁷ REJCHRT, Luděk. Na úpatí hory. Praha: Kalich 1990, str. 73.

³⁸ MOLNÁR, Amedeo; SMOLÍK, Josef. Biblické studie. Praha: Kalich 1982, str. 58-59.

Mezi požehnáním a pokojem panuje v tomto ohledu **shoda**. Obojí je pro člověka **dar i úkol** zároveň. Obojí je skutečnost, která mění a tvoří, ale člověk jí musí vycházet vstříc a usilovat o ni.

2.4. Šíření požehnání a pokoje

S dynamikou obou pojmů souvisí také způsob, jakým se šíří a množí. V zásadě to lze přirovnat k nekonečnému štěpení s lidskou asistencí. Neexistuje žádný konečný adresát či příjemce požehnání nebo „uživatel“ pokoje. Platí, že oba dary **jsou určeny k dalšímu darování**.

V případě požehnání to lze dobře pozorovat v praoteckém prostředí – požehnání bylo darovanou možností nejen předat život, ale také jej rozmnožit. Podobně celý Izrael požehnání po praotcích nejen zdědil, ale také se měl stát požehnáním celému světu („*Požehnám tě a staň se požehnáním.*“ (v Gn 12,2)). Požehnání je zároveň posláním. „*Žehnání ... je Hospodinův nárok (impuls, v žalmu 128 je to formulováno jako rozkaz „hled’ si“)* je zcela určitému jednání žehnaného podle Hospodinových představ, a to po všechny dny, tedy po celý život požehnaného.“³⁹ Zůstáváme při tom u toho, co již bylo řečeno v oddílu o darovanosti – i „*když dává požehnání člověk, nečerpá ze svých zdrojů, nýbrž z božího bohatství*“⁴⁰.

Podobné posláni či výzvu nalézáme i u pokoje. Člověk je upozorňován, že přijímá-li dobro (resp. pokoj), přijímá i závazek šířit je dál. Je na tom konečně závislé i udržení vlastního pokoje, pokoj je závislý na sociálních vazbách. Závislost na celku připomíná výzva „*hledět v dobrém na Jeruzalém*“ (v Ž 128). Výrok „*je paralelní k výroku žádat pokoj Jeruzalému. ... jen v pokoji a prospěchu (dobru) celého Jeruzaléma bude mít i poutník svůj pokoj, prospěch a zdar.*“⁴¹

Pokojem lze nazvat už samotné úsilí o nápravu věcí, neboť ono k pokoji přispívá a uskutečňuje ho. „*Člověk je zavazován: přispěj i ty ke štěstí druhých, zaplať, co jsi dlužen, abys nerušil harmonii mezi tebou a tvým spolučlověkem. ... Pokoj znamená žít v harmonickém celku a vše, co je, přiblížit ideálu budoucího, od všech zel osvobozeného stavu věcí.*“⁴²

Požehnání i pokoj jsou opět **bez rozdílu** určeny k tomu, aby se staly pojítkem a zdrojem světla pro okolí.

³⁹ HELLER, Jan; BENEŠ, Jiří. Poutní písně. Praha: Advent-Orion 2001, str. 90.

⁴⁰ ALLMEN, Jean-Jacques. Biblický slovník. Praha: Kalich 1987, str. 208.

⁴¹ HELLER, Jan; BENEŠ, Jiří. Poutní písně. Praha: Advent-Orion 2001, str. 90.

⁴² BALABÁN, Milan. Pokoj jako harmonie a náprava. in: Protestant 1/2005, str. 1.

II. Požehnání a Pokoj v příbězích

3. Jákob

„Jákobův příběh, to je příběh zápasu o požehnání.“⁴³

3.1. Prostředí, tradice

Westermann přirovnává význam pojmu *požehnání* ve světě praotců k současnému významu pojmu *úspěch*. Přičemž tento *úspěch* se v době praotců projevoval trojí plodností: plodností mateřského lůna, plodností stád a plodností pole. *„Lze zřetelně pozorovat, že tři okruhy příběhů otců, každý svým způsobem, mají co dělat s požehnáním: příběhy Abrahamovy s požehnáním na dětech, Izákovy příběhy s požehnáním na stádech, příběhy Josefovy s požehnáním na obilí. Se zaslíbením požehnání historie otců začíná (Gn 12,1-3), požehnáním pro všechny syny Jákobovy končí (Gn 49), uprostřed se vypravuje příběh se zápasem o požehnání, historie rivality mezi dvěma bratry.“⁴⁴*

Spolu s důrazem na vnější úspěch a zajištěnost (úroda, dobytek, potomstvo) jde ruku v ruce důraz na úplnost požehnání. U Abrahama dlouho schází požehnání na potomstvu a tak projev boží přízně (potomstvo), který Abrahamovi chyběl, ale k úplnosti požehnání mu zase celý život zápasí, aby požehnání jemu slíbené bylo úplné. Jákobovi je záhy dopřán i ten schází smíření v rodině. Jeho příběh asi nejvýrazněji odkazuje kromě obvyklých důrazů také k oné nehmatatelné složce životního úspěchu – pokoj (smíření) s lidmi i s Bohem. Teprve pak je požehnání úplné a celé. To je jeden způsob, jak lze vnímat vztah pokoje k požehnání: pokoj je jednou ze složek požehnání.

Jiný pohled nabízí např. P. Pokorný: *„Pán Bůh určuje náplň toho, co požehnání znamená. V bibli najdeme představy, které byly asi obvyklé i v jiných náboženstvích – že jde především o zdar, úspěch, prosperitu, plodnost lidí, zvířat i země. Najdeme tam ovšem i příběhy, která tato očekávání korigují – třeba příběh Jákoba, který se nejprve požehnání lstivě zmocňuje, ale vzápětí všechno ztrácí a musí uprchnout z domova. Pak v cizině získá svou šikovností velký majetek, ale nakonec po velkém zápase s Hospodinem všechno, co má,*

⁴³ WESTERMANN, Claus. Tisíc let a jeden den. Praha: Kalich 1983, str. 31.

⁴⁴ Tamtéž.

*nabídne svému bratru na usmířenou. Zdá se, že dorostl poznání toho, co je skutečné požehnání.*⁴⁵ V tomto pohledu by byl pokoj vrcholem požehnání.

Zda je pokoj jednou ze složek či vrcholem požehnání, budeme dále zkoumat v Jákobově příběhu, protože právě v něm nacházíme hlavní styčný bod pojmu **požehnání** s pojmem **pokoj**.

3.2. Životní příběh

*„Jákobův příběh – to je příběh zápasu o požehnání. ... V prvním a třetím díle jde o dosažení požehnání, ve druhém o jeho účinnost.“*⁴⁶

Druhorozený Jákob s pomocí matky oklame svého otce a využije slabosti bratra, aby získal požehnání. Podvodně získané otcovské požehnání jej přinutí k útěku před bratrovým hněvem ke strýci Lábanovi, u nějž zůstane jako služebník. Požehnání se projevuje jinak, než Jákob očekával. Přestože zbohatne a má potomstvo, je na vrcholu svého života dlouhá léta vyhnancem bez domova, odtržen vlastní křivdou od původní rodiny. Po nové lsti prchá s majetkem ze svého exilu zpět. „Velký útek“ je zářmován dvěma setkáními s Bohem, která zároveň tvoří dvě ohniska Jákobova příběhu.

Tím prvním je Jákobův sen v Bét-elu. V situaci útěku z otcovského domu do nejistoty Jákob dostává ve snu od Boha příslib: *„Hle, já jsem s tebou. Budu tě střežit všude, kam půjdeš, a zase tě přivedu do této země. Nikdy tě neopustím, ale učiním, co jsem ti slíbil.“* (Gn 28,15). Jákob na to reaguje slibem, v němž se projeví jeho očekávání i pochopení obsahu požehnání – nejen ochrana a majetek, ale také pokoj: *„... a navrátím-li se v pokoji do domu svého otce, bude mi Hospodin Bohem.“* (Gn 28,21).

Druhým ohniskem je zápas u potoka Jabok, kde si Jákob požehnání od Boha vynutí a dostává nové jméno: *„Nebudou tě už jmenovat Jákob (to je Úskočný), nýbrž Izrael (to je Zápasí Bůh), neboť jsi jako kníže zápasil s Bohem i s lidmi a obstáls.“* (Gn 32,29) Toto místo vnímám pro naše téma jako ústřední a budeme se mu proto věnovat v další kapitole samostatně. S novým jménem a požehnáním se pokoří před Ezauem (požehnaný před nepožehnaným!) a dává mu část svého majetku. Poté Jákobova postava ve vyprávění ustupuje do pozadí před příběhy svých potomků. Ve stáří nastanou pro Jákoba léta

⁴⁵ POKORNÝ, Pavel. Požehnání: [online]

http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/slovonanedeli/_zprava/370439.

⁴⁶ WESTERMANN, Claus. Tisíc let a jeden den. Praha: Kalich 1983, str.31.

trápení z domnělé ztráty nejoblíbenějšího ze synů – Josefa a později také z hmotné nouze. Svůj život končí v Egyptě, kam se s celou rodinou přestěhoval. Příběh Jákobův končí básnicky zpracovaným požehnáním jeho synům a pochováním v zaslíbené zemi.

Mění se u Jákoba nějak pohled na to, co je obsahem požehnání a mění se tím nějak jeho přístup k životu? M.Prudký to vykládá jednoznačně: „*Z odstrčeného se postupně stává někdo, kdo zápasí o svůj zdar, o požehnání, a je také vyučován o tom, co znamená požehnání. Když je Hospodin při něm a žehná mu, proměňuje ho to. Na konci příběhu Jákob a jeho rysy vypadají dosti jinak než na začátku, kde všelijak podvádí a snaží se získat prospěch na svou stranu nekalým způsobem.*“⁴⁷.

Nelze ovšem opomenout Jákobovo ohlédnutí za svým životem ve chvíli, kdy stojí před faraónem: „*Léta mého života byla nečetná a zlá, nedosáhla let života mých otců za dnů jejich putování.*“ (Gn 47,9) Vyplývá z něj, že Jákobův život byl jedním velkým úsilím, únavným a vyčerpávajícím. Slova o zlých a nečetných dnech naznačují, že život velkého bojovníka a vítěze zápasu o požehnání byl plný utrpení. Na to upozorňuje Westermann: „*Bůh své požehnání může vést po temných a těžkých cestách. Může se stát, že právě ti, které ujišťuje svou pomocí a ochranou, poznávají Boha jako hrozného nepřítele.*“⁴⁸

3.3. Biblický text

Text, který se zásadním způsobem týká našeho tématu, vidím v onom druhém ohnisku Jákobova příběhu – nočním zápase v situaci Jákobova návratu a příprav na setkání s bratrem Ezauem (Gn 32, 23-33). M.Prudký tento text mimoto chápe jako výpověď o samé podstatě a sebeporozumění Izraele – Božího lidu: „*Tento oddíl Písma mluví velmi výrazně o povaze, ano, o podstatě cesty lidu Božího v tomto světě... Na této praotecké postavě si Izrael strhujícím způsobem vypráví, kým vlastně je, jak sám sobě rozumí i jaká je cesta těch, kdo se hlásí ke jménu Izrael či kdo chtějí být Izraelem.*“⁴⁹

⁴⁷ PRUDKÝ, Martin. Jákobův zápas s Neznámým u Jaboku. [online] http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanskavlna/_zprava/437576.

⁴⁸ WESTERMANN, Claus. Tisíc let a jeden den. Praha: Kalich 1983, str.37.

⁴⁹ PRUDKÝ, Martin. Příběh o tajemství Izraele Gn 32, 23-33. in: Evangelický kalendář 1996, Praha: Kalich 1995, str. 38.

V souvislosti s našimi pojmy **požehnání** a **pokoj** je centrálním místem verš 27. „Nepustím tě, dokud mi nepožehnáš.“ (Gn 32, 27) Vzbuzuje totiž otázku, proč vlastně takový zápas o požehnání, které už přece bylo jasně stvrzeno v Bét-elu? Ve výkladech tohoto oddílu můžeme vysledovat tři směry.

Ten první chápe tento zápas jako zápas o potvrzení toho, co už Jákob má, tedy požehnání, ale je třeba to ještě obhájit, protože v této chvíli Jákob vstupuje na půdu, kde se ono požehnání dosud nemohlo projevit. Tímto směrem jde např. M.Prudký: „*V zemi zaslíbené na Jákoba čekají důsledky starých vin. Jákob, ten požehnaný a zahrnutý vši hojností, do budoucna zaopatřený vším po lidsku myslitelným (hojností synů, hojností majetku) je v tomto okamžiku vystaven zkoušce. ... Není tedy tento příběh o zápase na tomto místě jákobovského cyklu vyprávěn právě proto, aby znovu (!), výrazně (a právě na tomto místě, při vstupu do zaslíbené země) zaznělo, oč v Jákobově příběhu běží od samého počátku, zásadně?*“⁵⁰

Druhý směr výkladů chápe Jákobovo vítězné zápolení jako dosažení chybějící plnosti požehnání. Tedy jako zápas o něco, co dosud Jákobovi chybělo. Tímto směrem uvažuje např. M.Balabán: „*Jákob míří domů...a měl v jistém smyslu všechno, co „život může dát“: ženy, děti, stáda...A přece: to hlavní – unum necessarium – na něj teprve čekalo. Dobré horizonty jeho života pokrýval hrozivý stín: selhání vůči bratru...Jákob dosáhl (rozuměj: v nočním zápase) toho nejvyššího, duchovně nezbytného a vnitřně blaženého...“⁵¹. Toto pojetí by napovídalo, že právě smíření, náprava starého, tj. pokoj je vrcholem požehnání, že darem pokoje se stává požehnání úplným, celistvým. Příznačné ovšem je, že i o pokoj je třeba zápasit, že se nesnáší jako chmýří z nebe, ale je vybojován v těžkém boji. O tom konečně svědčí i „památky“ zápasu: nové jméno Izrael – Zápasí Bůh i poraněná šlacha kyčelního kloubu. Nové jméno je novým programem: „*To jméno je program, cíl, sám život, bytí. Nové jméno je nový koncept života, který je založen na zápasu člověka o Boha, a ještě hlouběji na zápasu Boha o člověka.*“⁵²*

Nejdále ve výkladu (poetickou formou), co tento Jákobův zápas o požehnání a změna jména může znamenat, jde N.Linden, který v této události vidí předznamenání křtu, odpuštění a smíření – tedy pokoj s Bohem: „*Otázka po*

⁵⁰ PRUDKÝ, Martin. Příběh o tajemství Izraele Gn 32, 23-33. in: Evangelický kalendář 1996, Praha: Kalich 1995, str. 42.

⁵¹ BALABÁN, Milan. Nepustím tě. in: Křesťanská revue 2/1999, str. 31.

⁵² BALABÁN, Milan. Jákobův zápas u nočního brodu. in: Křesťanská revue, 12/1994.

něčím jménu je otázkou po jeho identitě. „Kdo vlastně jsi?“ „Já jsem ... Jákob.“ Zpověď v jediném slově. Zde mluví někdo, kdo přestal křečovitě zapírat své stinné stránky. „Ptáš se na mé jméno? Mé jméno je ...“ (andělé na žebříku zatají dech. Co Jákob řekne? Jeho slepý otec se ho také kdysi zeptal: „Jak se jmenuješ – jsi Ezau?“ „Ano, otče, jsem Ezau, tvůj prvorozený.“) – „Ptáš se na mé jméno? Mé jméno je ... Jákob.“ Andělé v nebi se roztančí, neboť na tohle tam nahoře opravdu už léta čekali. Tvé jméno už nebude Jákob, ale Izrael, neboť jsi zápasil s Bohem i lidmi a obstáls. To je rozhršení. Opuštění hříchů. „Jákob“, to je minulost. „Křtím tě na Izraele – tj. Bůh zápasí“. A teď smíš na druhý břeh. Smíš bydlet ve své zemi. Tam je tvé místo. Pojd', Izraeli.“⁵³ Podle Lindena tedy Jákob vyzápasí pokoj s Bohem, který je vrcholem požehnání.

Ale požehnání ani pokoj (ať už jej chápeme jako vrchol požehnání nebo zvláštní dar) není něčím, co lze získat jednou provždy. Je to proces, zápas, program, s nímž jdeme do budoucna. Člověk z ní už nemusí mít strach. Vždyť vedle něj bojuje Bůh. Stigma z Jákobova zápasu pak připomíná, že tato otevřená budoucnost může být i svízelná: „Do země zaslíbené (Ezauovi vstříc!) nevstupuje Jákob křepkým vykročením jako vitální muž, plný síly, nýbrž „raněn požehnáním“, jež se projevuje zdarem – ten je však dílem Božím. Na druhé straně tento motiv vyjadřuje něco důležitého z povahy požehnání jako takového. Požehnání je přece vždycky současně posláním. Nikdy nejde o to, že by si požehnaný mohl jen užívat mimořádnou přízeň a nic ho to nestálo. Požehnaný je v bibli ten člověk, při němž Bůh zápasí o prospěch svého díla v tomto světě – a to je velmi často pěkné břemeno! ... musí zkrátka výrazně zaznít – pramen zdaru a silou Izraele je Hospodin sám. Jeho požehnání, působení jeho díla se projeví zřetelněji právě lidské slabosti navzdory.“⁵⁴

3.4. Důsledky požehnání a pokoje

O projevech požehnání v tradičním chápání (plodnost na poli, na stádech, na potomstvu) už byla v souvislosti s Jákobovým příběhem řeč výše. Je-li v tomto příběhu pro přemýšlení o významu požehnání a pokoje zásadní událostí zápas u potoka Jabok, je na místě ptát se, jaké důsledky má tato událost v dalším pokračování?

⁵³ LINDEN, Nico. Povídá se..., Heršpice: Eman 1999, str. 153.

⁵⁴ PRUDKÝ, Martin. Příběh o tajemství Izraele Gn 32, 23-33. in: Evangelický kalendář 1996, Praha: Kalich 1995, str. 48.

Je to především „vypořádání“ s Bohem, smíření a pokoj s ním. Smíření s lidmi je až následkem. „*Pokud se nám podaří vyjít s Bohem, podaří se nám vyjít také s lidmi, se světem a životem. Vypořádáme-li se s Ním, vypořádáme se také s ostatními.*“⁵⁵ Podobně i Balabán: „*Setkání s Bohem, Bohem spalujícím veškerou nevěrnost a úskočnost ... s živým Bohem, jemuž jsme odpovědni víc, než tomu nejbližšímu, poněvadž Pravda je nám vždycky blíže, než naši nejbližší bližní.*“⁵⁶

Jákobovo setkání s bratrem následuje ve vyprávění bezprostředně po nočním zápasu a získání požehnání. Lze proto hledat i významovou návaznost: po smíření s Bohem následuje smíření s lidmi. Konkrétně dvou bratrů. Neobyčejnost tohoto sblížení vynikne, připomeneme-li si slova, jimiž vyprovází své syny jejich otec Izák. Jákobovi žehná slovy: „*Dej ti Bůh z rosy nebes a z oleje země ... budeš panovat nad svými bratry.*“ (Gn 27,28), kdežto na Ezaua už zbývají jen slova: „*Tvé sídliště bude bez oleje země, rosy shůry, rosy nebeské ... svému bratru budeš sloužit*“ (Gn 27,40). Při setkání obou bratrů se pak Jákob klaní před Ezauem a nazývá se jeho služebníkem. L. Klíma si všímá, že stejné obrazy pro požehnání (rosa nebes, olej země) se nacházejí v 133. žalmu, který opěvuje svorné soužití bratří. Opětovné smíření bratrů je pak srovnatelné s pomazáním velekněze Árona. „*Tam, kde spolu bratři opět pobývají ve svornosti, tam je přítomna chrámová hora Sión, na které udílí Hospodin skrze pomazaného velekněze své požehnání.*“⁵⁷

„*Bydlení ve svornosti*“ ovšem nelze chápat jako absolutní harmonii či splynutí duší. *Cesty Jáкова s Ezauem se ani po smíření nespojí v jednu. Sotva se sešli, už se opět rozcházejí. Oba jdou svobodně svou vlastní cestou. Oproti minulosti však nyní mohou žít vedle sebe. Westermann se dokonce domnívá, že „otázka nezní, zda v pravém bratrství smí být rivalita, ale jak se s ní vyrovnat....tak, že to rivalové nějakým způsobem vedle sebe vydrží. Že by v tomto životě „vedle sebe“ došlo k úplnému vyrovnání nebo úplné vyváženosti, to je jen řídká výjimka.*“⁵⁸

⁵⁵ TURECKÁ, Jana. Kázání. in: Protestant, 3/2007, str. 2.

⁵⁶ BALABÁN, Milan. Jákobův zápas u nočního brodu. in: Křesťanská revue, 12/1994.

⁵⁷ KLÍMA, Lukáš. Hle, co je dobré! – Kánonická reflexe žalmu 133. in: Křesťanská revue 6/2008, str.25.

⁵⁸ WESTERMANN, Claus. Tisíc let a jeden den. Praha: Kalich 1983, str.30.

Nabízí se tu otázka: Je toto ten skutečný Boží pokoj? Domníváme se, že přinejmenším je to plod na cestě ke skutečnému pokoji, k němuž směřujeme. A tento plod se projevuje kvalitativním rozdílem v lidském soužití: od zabítí ke snášenlivosti, od vyhnanství k návratu, od nenávisti k odpuštění.

Zajímavé je v této souvislosti srovnat strukturu projevů požehnání a pokoje v Jákobově příběhu se strukturou Áronského požehnání. Tato struktura je po našem soudu prakticky viditelná právě na vývoji Jákobova příběhu, na vývoji jeho porozumění obsahu požehnání a tím i na podobě jeho zápasu:

- 1) Opatruj = starej se, rozmnožuj život, dary země, abych dobře přežil.
- 2) Omilostni = došlo mi, jaký jsem, kde selhávám – odpusť.
- 3) Dej pokoj = daruj mi to, co umožní žít dobře s Tebou a lidmi.

Ve stavbě áronského požehnání lze pozorovat jeho gradující tendenci, která má v příběhu Jákoba směr od vnějšího k vnitřnímu, od povrchu k hloubce. J.Heller vidí ve třetím stupni vrchol Boží přízně, jaké může člověk dosáhnout: „*Pokoj jako plnost všeho dobrého, nejen pouhý klid, nýbrž souhrn všech Božích darů.*“⁵⁹

Konečně, dosvědčuje to i zmíněná scéna u faraóna, v níž se Jákob sice představuje jako smutný tulák bez domova, ale přesto je nakonec tím, kdo obdarovává, protože byl sám obdarován: „... *má něco, co nemá faraón. Hle, co se to děje? Beze slova postoupí otec Jákob dopředu, zvedne ruce a požehná faraónovi! ... Vysoko trůnící král Egypta neví, co by řekl, ale ten tulák z Izraele, ten ví. Ten má co dát, něco věčného, něco svatého, skryté bohatství od Pána, něco od Boha: požehnání. Ať ti Hospodin žehná...*“⁶⁰

⁵⁹ HELLER, Jan. Jak orat s čertem. Praha: Kalich 2005, str.40.

⁶⁰ LINDEN, Nico. Povídá se.... Heršpice: Eman 1999, str. 102.

4. Jeremjáš

„Jeremjáš mluví o pokoji, který je znakem nového věku, jako vrchol požehnání bez konce. Pokoj a požehnání jsou tak úzce spojeny, že je nelze oddělit.“⁶¹

4.1. Prostředí, tradice

V prorockém prostředí se v souvislosti s pojmem požehnání objevují výrazně jiné akcenty, než v příbězích praotců. Souvisí to se základním úkolem a posláním proroků. Na scéně se většinou objevují tehdy, když je něco v nepořádku ve vztahu člověka (lidu) a Boha – když je porušována smlouva. Boží požehnání je však nedílně spojeno právě s dodržováním smlouvy. *„Pouto mezi požehnáním a přikázáním je podstatou smlouvy: Zákon ukazuje, jak má žít lid ‘zasvěcený Bohu’ a tudíž ‘požehnaný Bohem’. Obřad uzavření smlouvy to zřetelně vyjadřuje.“⁶²* Zvěstí proroků je pak v lepším případě napomínání či volání k návratu k poslušnosti smlouvě, v horším případě otevřená kritika, hrozby, soud nebo ohlášení trestu. Tím vším se proto stávají ohlašovateli „nepožehnaného“ stavu. *„Prorocké texty jsou vzdáleny atmosféře, ze které tryská požehnání. ... Požehnání je tradičně pronášeno v jiných souvislostech. Spíše najdeme v jejich ústech zlořečení bezbožných než požehnání věrných.“⁶³* Přímo mezi slovy soudu a zlořečení probleskne příslib požehnání jen tu a tam, např. úhelný kámen v Iz 28 nebo vylití Ducha v Ez 36. Můžeme tedy říci, že zatímco v prostředí praotců se vede zápas o pochopení toho, v čem spočívá požehnání, v prorockém prostředí se vede zápas o udržení požehnání, které spočívá v dodržování smlouvy.

Podobně je tomu s pojmem pokoj. S nedodržováním smlouvy souvisí stav „nepokoje“, který je pro dobu proroků charakteristický. A právě proroci odhalují jako příčinu vnějšího neklidu jednání proti Bohu a jeho Zákonu. *„Protože králové neusilují o pokoj plynoucí ze spravedlnosti, ale z politických dohod, často nemorálních, ... vystupují praví proroci ... mír je darem a k jeho získání je nezbytné odstranit hřích a uvalit trest na hříšné jednání.“⁶⁴* Zvláště pro působení proroka Jeremjáše je charakteristický odkaz k tomuto pravému pokoji. Odkaz o to hůře sdělitelný, neboť byl v rozporu se zvěstí jeho „kolegů“ – proroků politicky konformních: *„Těžkou ránu mého lidu léčí lehkovážnými*

⁶¹ MOLNÁR, Amedeo. SMOLÍK, Josef. Biblické studie. Praha: Kalich 1982, str.57.

⁶² LÉON-DUFOUR, Xavier. Slovník biblické teologie. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1991, str.365.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ LÉON-DUFOUR, Xavier. Slovník biblické teologie. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1991, str.338.

slovy: Pokoj, pokoj. Ale žádný pokoj není.“ (Jr 6,14) Zajímavý obrat ve zvěsti o pokoji nastane poté, co padnou veškeré falešné naděje a slova o soudu se naplní. Najdeme jej v dopise přesídlencům do Babylóna: „*Neboť to, co s vámi zamýšlím, znám jen já sám, je výrok Hospodinův, jsou to myšlenky o pokoji, nikoli o zlu: chci vám dát naději do budoucnosti.*“ (Jr 29,11) Podstatou této budoucnosti je návrat k Hospodinu – opět se tedy vrací téma návratu ke smlouvě, ta je podstatou vyhlídky na pokračování existence Božího lidu.

U proroků, kteří přicházejí po Jeremjášovi jsou už slova o spáse daleko častější a jiného druhu, než tomu bylo v profétii 8. a 7. století. „*Spolu se začátkem písemné profétie mění slova o spáse (stejně jako slova o neštěstí) svůj charakter. Převážně hovoří o požehnané budoucnosti Izraele anebo celého světa, která leží vně přítomného úseku dějin. Mezi tím se nachází Hospodinův soud nad Izraelem ...*“⁶⁵. Pokoj a požehnání začínají nabývat eschatologické povahy. Na pozadí neotřesitelné víry proroků v konečné vítězství Boží vlády vyrostla potom mesiášská proroctví (Pomazaný Boží, Syn člověka, Služebník atd.) „*Víra proroků je nejsilnější právě tehdy, když všechny okolnosti nasvědčovaly opaku jejich naděje. Věřili, že konečné Boží vítězství bude uskutečněno buď prostřednictvím Mesiáše, nebo bez něho.*“⁶⁶

4.2. Životní příběh

Jeremjášův životní příběh lze vystihnout slovy osamělost a nepochopení. Obojí jej provázelo po celou dobu jeho prorockého působení. Byl pravděpodobně synem kněze, za proroka byl povolán v ranném mládí. Proti svým pochybnostem přijímá zaslíbení o Boží pomoci a blízkosti (srv. Požehnání v Jákobově snu!): „*„Neboj se jich, já budu s tebou a vysvobodím tě, je výrok Hospodinův.*“ (Jr 1,8) *Vzápětí je mu „naložen“ nevděčný úkol shrnutý obrazně v Jr 1,10: „... abys rozvracel a podvracel, abys ničil a bořil, stavěl a sázel.“ (ČEP, Jr 1,10) Jeho působení spadá do vlády několika judských králů. Neúnavně ohlašuje zkázu jeruzalémského chrámu a nutnost babylonského zajetí. Svádí těžké boje s vnitřní rozpolceností, kterou způsobuje na jedné straně příklon ke svému národu a zároveň na druhé straně nutnost mluvit proti němu. Mít pokoj s lidmi nebo s Bohem, od něž dostal pověření? I s Bohem stále zápasí o jistotu, zda je vůbec schopen toto pověření unést. V životě Jeremjášově přicházely chvíle, v nichž se toto napětí stávalo nesnesitelným a on se pokoušel je (totiž pověření) odvrhnout a nebýt už prorokem. Avšak*

⁶⁵ RENDTORFF, Rolf. Hebrejská bible a dějiny. Praha: Vyšehrad 1996, str. 161-162.

⁶⁶ NOVOTNÝ, Adolf. Biblický slovník. Praha: Kalich 1956, str.725.

bylo jako hořící oheň v jeho nitru, nemohl pryč od Boha, dál se musel před Bohem o něco zasazovat (Jr 20,7-11).“⁶⁷

Nejabsurdněji zní jeho kritická slova v období náboženské reformy. Jedním z nejtěžších zápasů je zápas o pravý pokoj, který nepřichází automaticky s vnější obnovou. *„Znovu a znovu musel zápasit s touto stupidní, rozkladnou jistotou. V řeči v chrámu ji odhaluje u lidu a u kněží. Ještě těžší bylo, že se s ní shledával i u proroků, kteří jako on mluvili ve jménu božím.“⁶⁸* V Jeremjášově zvěsti vystupuje do popředí důraz na vnitřní proměnu, proměnu srdce. Požehnání a pokoje nelze dosáhnout vnějšími úkony, ale jen vnitřní očistou. Ta bude způsobena novou smlouvou, kterou se svým lidem Bůh uzavře: *„Svůj zákon jim dám do nitra, vepíši jim jej do srdce.“* (Jr 31,34)

Jeremjáš je vystaven pronásledování, ohrožení života i věznění. Přece však vždy zůstane s těmi, kteří jsou proti němu. Až do konce. Po pádu Jeruzaléma zůstává prorok pod ochranou místodržitele, nakonec je však odveden do Egypta, kde stopy po něm končí.

Jeremjáš putuje životem bez rodiny, nemá ženu ani potomky. Jeho lidskou osamocenost mu pomáhá unést jeho průvodce a písař Báruk. Ten je prorokovi patrně jediným blízkým člověkem. Báruk s Jeremjášem sdílí jeho těžký úděl i ve chvílích hlubokých krizí. *„Podporován Bruchem, sekretářem a zapisovatelem na život a na smrt, čelil prorok hlubokým krizím. Báruch mu byl dán Hospodinem místo manželky a dětí.“⁶⁹* Jméno odvozené z kořene b-r-ch nabízí výklad, že právě tento zapisovatel prorockých slov je Jeremjášovi viditelným požehnáním, aby ve svém úkolu mohl obstát. Přestože Báruk nařiká nad svým údělem a sám musí být napomenut a povzbuzen „slovem pro Báruka“ (Jr 45), od Jeremjáše neodejde.

Kde lze, s ohledem na Jeremjášův až nelidsky těžký životní „náklad“, hledat v tomto příběhu požehnání a jakou má podobu? Co Jeremjáše drželo, aby svůj úkol vydržel a obstál v něm? Je to právě touha po pokoji s Bohem? Je to nadějný výhled do budoucna, který kromě slov soudu přinášel ve svém proroctví lidu i sám sobě? *„Jeremjáš se staví tváří v tvář nadlidsky těžkému údělu, vydrží a pod největším tlakem utrpení očekává, že Bůh začne něco nového, jiného, proměněného.“⁷⁰*

⁶⁷ WESTERMANN, Claus. Tisíc let a jeden den. Praha: Kalich 1983 str. 169.

⁶⁸ WESTERMANN, Claus. Tisíc let a jeden den. Praha: Kalich 1983 str. 168.

⁶⁹ BALABÁN, Milan. Duchovní profil proroka Jeremiáše. in: Teologická reflexe, 2/1995 str.107.

⁷⁰ WESTERMANN, Claus. Tisíc let a jeden den. Praha: Kalich 1983 str. 167.

4.3. Biblický text

Ze všech biblických knih se termín pokoj nejčastěji objevuje právě v proroctví Jeremjášovu. Pokoj zde vnímáme jako znamení požehnaného stavu. Text, při jehož bližším zkoumání můžeme dobře pozorovat povahu tohoto pokoje, je dopis přesídlencům z Jr 29 v kontextu kapitol 30-32 (nová smlouva).

Jeremjášova výzva k stavění, sázení a plození (v.5-6) musela zajatcům překvapivě znít jako slib požehnání, aniž by se přitom měnilo jejich postavení násilně odtržených od své země, národa, chrámu. Toho si všimá J.Hadey: „*Srovnání s Dt 20,5-7 a 28,30-33 ukazuje, že Jeremjášův dopis neradí jen k přizpůsobení a trvalému usazení. Boží slovo je pro odvedené zaslíbením požehnání: totiž pro ty, kdo uznají, že je sem mohl nechat odvést Bůh (v.7). Výzva, aby zakládali rodiny, připomíná požehnání prvnímu lidskému páru v Gn a zaslíbení dané Abrahamovi a Sáře. I v exilu se rýsuje budoucnost.*“⁷¹ Staré a praotcům tak důvěrně známé pojetí požehnání trojí plodnosti se teď na scéně objevuje s jednou významnou novinkou: to vše je možné a myslitelné i v cizí pohanské zemi. Proto i ta nezvyklá slova o modlitbách a úsilí o pokoj města. Pokoj tu znamená onen životní úspěch, rozvoj, dobrý prostor k životu, budoucnost. A budoucnost Judejců je nyní svázána s budoucností Babylóna. Z odpovědi exulantů (v.24-28) však vyplývá, že takto pojaté zaslíbení požehnání nebyli schopni přijmout a vnímali je jako konec svých nadějí. Tradiční víra pevně spojená s jeruzalémským chrámem nedokázala akceptovat přenositelnost požehnání a tím ani úsilí o pokoj do jiného životního prostoru.

Ve druhém zmíněném oddíle (v.8-14) je vyhlídka na budoucnost – pokoj už je spojena se zaslíbením návratu zpět do země. Podstatné je dvojí ujištění:

- 1) Hospodin zamýšlí s lidem dobré (pokoj), nikoli zlé: „*Neboť to, co s vámi zamýšlím, znám jen já sám, je výrok Hospodinův, jsou to myšlenky o pokoji, nikoli o zlu: chci vám dát naději do budoucnosti.*“ (Jr 29,11) Tato naděje má ještě podmínku, kterou je třeba splnit z lidské strany: hledat a dotazovat se Boha celým srdcem: „*Budete mě hledat a naleznete mě, když se mne budete dotazovat celým srdcem.*“ (Jr 29,13)
- 2) Hospodin sám změnil úděl svého lidu: „*Dám se vám nalézt, je výrok Hospodinův, a změním váš úděl...*“ (Jr 29,14) Zde už probleskuje myšlenka darovaného pokoje nepodmíněného požadavky na lid. Naplno se objevuje v oddílu o nové smlouvě vepsané do srdce: „*Už nebude učít*

⁷¹ HADEY, Jean. Zítřka není včera... in: Pracovní texty pro kazatele 22, Jihlava: Mlýn 2005, str. 22.

*každý svého bližního a každý svého bratra: „Poznávejte Hospodina!“
Všichni mě budou znát...“ (Jr 31,34)*

Pravý pokoj nastane teprve tehdy, až sám Hospodin změní úděl svého lidu. „Jeremjáš mluví o pokoji, který je znakem nového věku, jako vrchol požehnání bez konce. Nejde tedy jen o mír jako protiklad války, klid jako protiklad neklidu, ale o „celost, úplnost, dokonalost“ vztahů i věcí.“⁷² Tím Jeremjáš prohlubuje zároveň pochopení obsahu požehnání. Jde dál, než deuteronomistická tradice, která chápe požehnání jako důsledek dodržovaného smluvního vztahu mezi Hospodinem a jeho lidem (tak Petr Chalupa: Chalupa, Petr, Požehnání a zlořečení, [online] http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/ranni_slovo/_zprava/694499). Snad z poznání nemožnosti dostat této smlouvě plyne Jeremjášův posun od záslužnického myšlení, (které vnímal i u rozsáhlé náboženské reformy za krále Jóšijáše – budeme-li plnit smlouvu, dostaneme požehnání), k pevné důvěře v zaslíbení, která jsou teprve budoucí záležitosti.

4.4. Projevy požehnání a pokoje

Bylo už řečeno, že z Jeremjášova příběhu i proroctví výrazně vystupuje zápas o pravý pokoj. Jeremjášovo svědectví (života i slov) ukazuje, že zásadní a na prvním místě je pokoj s Bohem. Tomuto vztahu dává přednost před pokojem s lidmi. O tento vztah svádí zápas, ačkoli ho to stojí nesmírné úsilí: „Prorok prožívá důsledek svých zvěstování jako Boží past. Hospodin se stal Jeremjášovi nestálým potokem plným skrytých nebezpečí. Bůh se jevil prorokovi jako podvodník a lhář. Ujistil sice svého (nezkušeného) muže oním výsostným „Já budu s tebou a vysvobodím tě...“ (Jr 1,8), ale zároveň ho zahrnul záluďným příkořím a somatickými i psychickými torturami ze všech stran až do naprostého prorokova osamocení (Jr 15,7).“⁷³ Přesto však ve věrnosti Bohu vidí Jeremjáš jedinou možnost pro budoucnost svoji i svého národa. Věrnost, která mu působí trápení, je pro něj zároveň zdrojem pokoje. Stal se Božími ústy (Jr 15,19), do nichž vložil i svou osobní naději.

V jeho případě však není možný pokoj s lidmi, jako tomu bylo u Jákoba. Slovo, kterému se oddal, je pro jeho současníky nepřijatelné: „Národ jím pohrdal. Prorok byl v jejich očích zrádce. Muž, který rozdupal jejich národní a náboženskou sebejistotu.“⁷⁴ Paradoxně se však odmítnutý a nenáviděný prorok stal prostředníkem Božího pokoje druhým. Tento výrazně mesiášský

⁷² MOLNÁR, Amedeo; SMOLÍK, Josef. Biblické studie. Praha: Kalich 1982, str.57.

⁷³ BALABÁN, Milan. Duchovní profil proroka Jeremiáše. in: Teologická reflexe, 2/1995 str.113-114.

⁷⁴ NYTROVÁ, Olga. Jeremjáš – Zašeptání spásné bolesti. in: Protestant str.9.

motiv (Balabán proroka nazývá „*kristem svého času a lidu*“⁷⁵) stvrzuje i prorokova proměna v modlitebníka za lid a národ. „*Je to nový rys u proroků: dříve byli především kazatelé soudu a pokání, Jeremjáš je i horlivý přímlovce.*“⁷⁶

Jeremjáš nebyl doceněn svými současníky, později však byl pochopen význam jeho zápasu a utrpení. Jeho rolí bylo stát se prostředníkem požehnáním pro druhé. Balabán pak přímo mluví o zástupné roli prorokova údělu: „*Ač takto neoznačen, je Jeremjáš de facto ryzí EBED JAHVE beroucí na sebe bolesti vlastního národa.*“⁷⁷

Tak jako jsme u Jáкова porovnávali strukturu Áronského požehnání s jeho příběhem, můžeme totéž udělat s příběhem Jeremjášovým.

- 1) Požehnej a opatruj – Jeremjášovi byl při všem pronásledování, nebezpečí, zkouškách a trápení zachován život. Zaslíbení dané mu při povolání se mnohokrát splnilo.
- 2) Rozjasni tvář a omilostni – centrální poselství Jeremjášovo: pokání a obrat k Hospodinu. Prorok je tu hlasem volajícím po nápravě (směrem k lidu), ale zároveň prosebníkem o odpuštění za lid (směrem k Bohu).
- 3) Obrat tvář a obdař pokojem – chápe pokoj jako vrchol požehnání, zápasí o něj, ale v úplnosti pro Jeremjáše zůstává vizí, nadějí do budoucna.

⁷⁵ BALABÁN, Milan. Duchovní profil proroka Jeremiáše. in: Teologická reflexe, 2/1995 TR, str. 114.

⁷⁶ NOVOTNÝ, Adolf. Biblický slovník. Praha: Kalich 1956, str.284.

⁷⁷ BALABÁN, Milan. Bojovníci a trpitelé. Heršpice: Eman 1994, str.73.

5. Jób

„Celá kniha – toť Jobovi zápas ne o důkaz spravedlnosti, ne o záhadnost utrpení, ne o dogma odplaty, ale o pokoj, kterým se dovršuje požehnání Boží.“⁷⁸

5.1. Prostředí, tradice

Příběh knihy Jób patří do skupiny mudroslovné literatury. „V hebrejštině je moudrost výrazem pro obecné či speciální znalosti a dovednosti a zvláště pro prozíravost, vzdělanost, již odpovídá správné chování.“⁷⁹ Kniha Jób se ovšem s tradičními důrazy mudrosloví významně až zarputile vyrovnává. Svým příběhem o muži jménem Jób kniha nápadně připomíná situaci, v níž sama vznikla – po pádu Jeruzaléma a po zničení chrámu, kdy „lid staré smlouvy rázem ztratil všechny životní opory a musel tvrdě zápasit aspoň o svou víru.“⁸⁰

To, oč je zde veden spor, se blíže týká našeho tématu – požehnání. Jednoduše řečeno, jde o tvrzení, že „zbožnému se daří dobře“, že požehnání je udíleno tomu, kdo je spravedlivý a bezúhonný, slovy biblického přísloví: „Mnohé požehnání spočine na hlavě spravedlivého“ (Př 10,6), kdežto bezbožnému, tomu, kdo jedná podle své (libo)vůle, je požehnání odepřeno: „jméno svévolníků zpráchniví“ (Př 10,7). Požehnání je v tradičním mudrosloví projevem a dokladem dodržování smlouvy a jeho konkrétní podoba se drží staré představy o životním zdaru – tak i začátek Jobova příběhu: „Dílu jeho rukou žehnáš a jeho stáda se na zemi rozmohla“ (Jb 1,10).

Kniha Jób toto tradiční pojetí konfrontuje se zkušeností, která se zažitému schématu vymyká. Životní bohatství zbožného je rozmetáno, všechna „požehnanost“ rázem přichází vniveč, zbývá zápas o holou existenci. Hledá se odpověď na otázky „Jak to?“, „Co je tady špatně?“ Nabízejí se dva výklady toho, jakou odpověď vlastně poexilní mudrosloví dává.

Podle prvního jsou knihy Jób a Kazatel představiteli tzv. „krize moudrosti“, kteří rezignují na lidskou schopnost pochopit a uchopit Boží dílo, protože rozdíl mezi nebem a zemí, Bohem a člověkem je nepřekonatelný. „Krise moudrosti pramení u Kóheleta stejně jako u Jóba především z rozpoznání, že

⁷⁸ DANĚK, Slavomil. Požehnání Boží. Praha: SR ČCE 1943, str. 17.

⁷⁹ RENDTORFF, Rolf. Hebrejská bible a dějiny. Praha: Vyšehrad 1996, str. 373.

⁸⁰ Bible. Předmluva ke knize Jób. ERC 1989, str. 418.

člověk nemůže pochopit boží skutky a zjistit boží plány. ... Ve srovnání s tradičním mudroslovím v tom spočívá hluboká rezignace.“⁸¹ Odpověď tedy v tomto případě zní: „Nevíme a nemůžeme vědět“.

Druhý výklad vidí v knize protest proti základní představě (jak ji reprezentuje kniha Přísloví), že život v bázni před Hospodinem přináší prospěch, zatímco bezbožnost je zdrojem utrpení a zkázy. „*Jobovým problémem ... je problém teologický: proč se Bůh nezachoval tak, jak to požadovala všechna teorie i jeho dřívější zkušenosti? Jób byl dítětem své doby, a proto svůj život přirozeně stavěl na názoru, že Boží spravedlnost nutně znamená rovnítko mezi dobrotou a blahobytem.*“⁸² Jób odmítá přijmout svůj úděl jako Boží trest. Konečně, jsme přece vypravěčem ujištění o jeho bezúhonnosti. „*Tímto způsobem je naznačeno, že neplatí zákonické dogma 'zbožným se daří dobře a bezbožným zle'.*“⁸³ V tomto případě je tedy odpověď: „Je to jinak, než jsme si mysleli.“

Ono „jinak“ lze dopovědět takto: Boží požehnání netkví jen v tom, že se nám daří dobře. Zbývá pokusit se rozkrýt, v čem Boží požehnání tkví.

5.2. Životní příběh

Bezúhonný a zbožný Jób je obklopen bohatstvím a hojností všeho, co může život dát. Má sedm synů a tři dcery, závatné množství stád, mnoho služebnictva. „*Předčil všechny syny dávnověku*“ (Jb 1,3) Úzkostlivě dbá na čistotu vztahu k Hospodinu, zástupně i za své děti. Během několika okamžiků Jób přijde v sérii katastrof o všechno jmění, čeled' a nakonec i o všechny potomky. Poslední ranou je nemoc, která jej postihne. Přes všechny tyto okolnosti Jób odmítá zlořečit za svůj osud Bohu, jak ho k tomu nabádá jeho žena. V neštěstí jej přicházejí potěšit přátelé, kteří v rozhovoru s Jóbem hledají příčinu jeho utrpení. Vysvětlení hledají v nějakém Jóbově provinění, což Jób nepřipouští. Bouří se proti svému údělu, ale zároveň se vytrvale drží Boha jako toho, který jediný může vnést do tragické proměny jeho životní situace světlo. Bůh také nakonec zasáhne do sporu přátel poukazem na svou svrchovanost a nevystižitelnost svých záměrů. Jób jeho nadřazenost přijímá: „*Hlásal jsem, čemu jsem nerozuměl*“ (Jb 42,3) a vyznává nehotovost svého poznání: „*Jen z doslechu o tobě jsem slýchal, teď však jsem tě spatřil vlastním okem.*“

⁸¹ RENDTORFF, Rolf. Hebrejská bible a dějiny. Praha: Vyšehrad 1996, str. 327.

⁸² DOUGLAS, J.D. Nový biblický slovník. Praha: Návrat domů 1996, str.445.

⁸³ Kolektiv autorů. Jób. in: Katechetická příloha č.4 2004/2005, str.47.

(Jb 42,5) Jób je Bohem přijat na milost a prohlášen za spravedlivého. Jeho úděl se opět mění, je znovu a nyní dvojnásobně obdařen životním bohatstvím: „*A Hospodin Jóbovi žehnal ke konci více než na začátku ...*“ (Jb 42,12). Znovu má syny a dcery, je svědkem rozrůstání rodu a umírá stár a sytý dnů.

Požehnání je výslovně zmíněno na začátku příběhu i na jeho konci a v obou případech má tradiční jákoberskou podobu: děti a stáda. Schéma příběhu můžeme nazvat „Od požehnání k požehnání“. Jde však o stejné požehnání na začátku i na konci, je stejné kvality a významu, hodnotíme-li je z pohledu hlavní postavy? Můžeme si všimnout rozdílu v Jóbově chápání tohoto projevu Boží přízně před životní krizí (i během ní) a po ní. Na začátku chápe Jób požehnání jako důsledek svého bohulibého života a také se obětmi a posvěcováním snaží udržet je pro sebe i pro své děti. Lze říci, že do jisté míry má Jób Boha v hrsti – dokud se někdo neprohřeší, nemůže přijít o nárok na Boží požehnání. Během krize je Jób podroben nejen zkoušce své věrnosti Bohu, ale také zkoušce svého dosavadního obrazu Boha a zákonitostem jeho přízně. Jeho vztah k Bohu – věrnost přetrvává, ale během krize se ukazuje, že ve svém nahlížení Hospodina byl Jób omezen. Bůh ho překvapí, znejistí, rozhází a Jób prochází šokem a zklamáním. Právě tato zkušenost mu však nakonec umožní, aby mohl Boha znovu najít a nově i přijmout jeho požehnání. Toto „druhé“ požehnání je napohled, vnějšně, totožné s tím prvním, jako by to byla (namnožená) kopie. Znovu sedm synů a tři dcery, u dobytka dokonce dvojnásobky všeho. Pro Jóba má však tento projev Boží přízně jinou kvalitu. Je to přízeň, kterou sám člověk není s to u sebe podržet či k sobě přivolat nebo si zasloužit. Nyní Jób přijímá požehnání jako nezasloužený dar. „*Jób se přes poznání Boží velikosti dostává od dovolávání se svých práv (k čemuž ho přiměli přátelé tvrzením, že spravedlivé Bůh vždycky odměňuje) k obdivu a pokorné vděčnosti.*“⁸⁴

Ztráta viditelného požehnání má vlastně pro Jóba dalekosáhlé důsledky. Dovedla jej totiž k otázkám, které „*nemůže zodpovědět ten Bůh, v něhož dosud věřil*“⁸⁵. Svého „dosavadního“ Boha ztrácí spolu s tím vším, co mu bylo odebráno. Je zajímavé, že právě v této největší nouzi dochází k poznání, jaký je Bůh. Jako by mu právě v těch nejbídnějších chvílích byl Bůh nejbližší. Tradičně chápaný projev požehnání, kterým je příběh ohraničen, tak ztrácí svou přesvědčivost. To všechno, co Jób na začátku měl a na konci znovu získal, vlastně ve zkoušce neobstálo. Skutečným požehnáním se pro Jóba stalo

⁸⁴ Kolektiv autorů. Jób. in: Katechetická příloha č.4 2004/2005, str.48.

⁸⁵ POKORNÝ, Pavel. Slovo na všední den i neděli. Jihlava: Mlýn 2005, str. 82.

znovunalezení Boha, jeho blízkost. Opět se nám tu vrací zápas o skutečnou povahu Božího požehnání, tak jak jsme se s tím setkali už u Jákoba. Děti a stáda jsou někde opodál, teď se bojuje o samotného Boha, o jeho povahu, o jeho blízkost, o vztah s ním. A tím je před námi opět také téma pokoje jako vrcholného projevu Božího požehnání. V souvislosti s Jóbovým příběhem je otevřeme v následujících kapitolách.

5.3. Biblický text

Texty, které jsou pro naše téma určující, reprezentují zmíněnou strukturu příběhu „Od požehnání k požehnání“. První najdeme ve vstupním obraze, druhý v Jóbově vyznání, třetí v dohře:

„Vždyť jsi ho ze všech stran ohradil, rovněž jeho dům a všechno, co má. Dílu jeho rukou žehnáš a jeho stáda se na zemi rozmohla.“ (Jb 1,10)

„Jen z doslechu o tobě jsem slyšel, teď však jsem tě spatřil vlastním okem“ (Jb 42,5)

„A Hospodin Jóbovi žehnal ke konci více než na začátku, takže měl čtrnáct tisíc ovcí a koz, šest tisíc velbloudů, tisíc spřežení skotu a tisíc oslic.“ (Jb 42,12)

Může se zdát problematické srovnávat dvě výpovědi o žehnání, z nichž jedna je vložena do úst satanovi (Jb 1,9). S. Daněk vidí v satanově výroku nepřipustné přímé spojování bohatství (statku) s Božím požehnáním s úmyslem převrátit a zatemnit jejich vztah: *„Ke všemu jest zde tento statek jako skopulován s požehnáním Jobovi. Ač jsme si přece řekli, že nemá být účelem nebo následkem jeho zbožnosti, nýbrž jejím předpokladem či příležitostí k ní.“* ... *„Satan, který stejně dobře ví jak o původu časných darů od Boha, tak o povaze a podstatě požehnání Božího, byť to všelijak převracel.“*⁸⁶ Sdělení, že Jóbovo bohatství je výsledkem Božího žehnání, však v tomto případě můžeme vzít za slovo, neboť je na konci potvrzeno i vypravěčem: *„žehnal ke konci více než na začátku.“*

Zajímavá je v satanově výpovědi zmínka o ohradě (ohradil jsi ho) před veškerou životní nepohodou, kterou Bůh Jóbovi poskytuje. Lze to chápat jako onen první stupeň Božího požehnání, který proklamuje áronské požehnání (požehnej tobě Hospodin a ostříhejž tebe) – **ochranu**: *„To vlastně už bylo požehnání, že k Jobovi Hospodin vůbec nepustil Pokušitele, který by ho byl*

⁸⁶ DANĚK, Slavomil. Požehnání Boží. Praha: SR ČCE 1943, str.15.

*nějak svedl k zneužívání bohatství a prvenství a tím ho přivedl do rozporu s Bohem.*⁸⁷

V Jóbově postavení před životní krizí najdeme i druhý stupeň požehnání Áronova, totiž **odpuštění** (osvět' tvář svou nad tebou a buď' milostiv tobě). Projevuje se to v obětování za syny: „Když uplynuly dny hodokvasu, Jób pro ně posílal a posvěcoval je. Za časného jitra obětoval oběti zápalné za každého z nich.“ (Jb 1,15) S.Daněk se domnívá, že právě proto stojí v Jb 1,10 stáda v tak těsné blízkosti (a souvislosti) žehnaní. Bylo jich třeba k obětem, dobytek slouží ke smíření s Hospodinem: „... *hřích synů, ať už byl nebo nebyl, měl být smazán oběťmi otcovými, nesmíme zapomenout na tuto zvláštní službu dobytka. Jinými slovy, jsme zde zkrátka upozorněni na ideu, která obrazí druhou, pozitivní, stránku požehnání Božího: odpuštění.*“⁸⁸

Obě tyto části požehnání (ochrana i odpuštění), jsou Jóbovi ve zkoušce – krizi odejmuty. Ohrada je zrušena, je vydán napospas nepříteli. Jób je drcen. Avšak právě tato prožitá muka Jóbovi otevrou oči pro poslední stupeň Božího požehnání, který mu dosud zůstal zastřen – **pokoj** (obratiz tvář svou k tobě a dejž tobě pokoj). Pokoj jako poslední stupeň převyšuje oba předchozí. Pokoj je víc než ohrada tvořená ochranou před zlým, je víc než vnitřní čistotou pramenící z odpuštění. Má podobu dosud nepoznané Boží blízkosti. Jób to vyjadřuje slovy „*ted' jsem tě však spatřil vlastním okem*“, tedy jako když jsme s někým tváří v tvář. Boží tvář **nad** člověkem ve 2.stupni požehnání je zde obrácena přímo **k** člověku. Jóbovi bylo dopřáno dostat se k Bohu tak blízko, dojít k takovému poznání a pochopení, že to umožňuje vyrovnat se s veškerými ztrátami. Tento pokoj jej osvobozuje i od úzkostné nejistoty, se kterou dříve říkával „*možná, že moji synové zhřešili*“. „*Celá kniha, toť Jobovi zápas ne o důkaz spravedlnosti, ne o záhadnost utrpení, ne o dogma odplaty, ale o pokoj, kterým se dovršuje požehnání Boží. Nakonec pak přece se mu toho dostalo, když mohl Bohu říci: nyní oko mé tě vidí (42,5), když Hospodin sám osvědčil, že mluvil o něm, což pravého jest (7 a 8) a když přijal obličej Jobův (9).*“⁸⁹ V Jóbově příběhu bychom o tom vůbec nečetli, kdybychom závěrečnou zmínku, že „*Hospodin Jóbovi žehnal na konci více než na začátku*“ chápali jen jako zdvojnásobení předchozích dobrodiní, jako zesílení původní ohrady. Ono „*více*“ má nyní novou hodnotu kvalitativní: „*Právě pokoj to byl, co měl k posledku Job navíc lepšího, cennějšího, vyššího. Vše ostatní bylo jen*

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ DANĚK, Slavomil. Požehnání Boží. Praha: SR ČCE 1943, str. 16.

⁸⁹ DANĚK, Slavomil. Požehnání Boží. Praha: SR ČCE 1943, str. 17.

přídavkem. Byl to pouhý dvojnásobek. Kdežto počítati se nedá požehnání, jehož pečeti jest pokoj, 'který převyšuje všeliký rozum lidský'“⁹⁰.

5.4. Důsledky požehnání a pokoje

V příběhu Jóbově jsou velmi dobře čitelné tradiční projevy požehnání, které známe od praotců – plodnost lůna a plodnost stád. Vypravěč je zmiňuje v přímé souvislosti s Hospodinovým žehnáním. Životní zkouška hlavní postavy, která spočívá v odejmutí tohoto druhu životního úspěchu, nastoluje otázku, zda je tím Boží požehnání vyčerpáno, či zda je tento projev skutečnou podstatou požehnání. Pokud by to tak bylo, pak by Jób musel být ve své nouzi Bohem zcela opuštěn, vždyť požehnání je dokladem Boží blízkosti. Svědectví příběhu však ukazuje, že Jób ztrátou viditelného úspěchu o Boží blízkost nepřišel, naopak ji získal. Byla ovšem jiného druhu – proměnila ne vnější životní podmínky, ale jeho vztah k Bohu. Tuto Boží blízkost jsme v minulé kapitole označili jako pokoj – nejvyšší stupeň požehnání. Paradoxně se však tento pokoj nedostavil jako výsledek uspokojivých odpovědí na všechny Jóbovy nepokojné otázky. *„Bůh na Jóbovy otázky ani obvinění neodpovídá a přestože vyhlašuje velikost své všemohoucnosti, nikoli své etické vlády, Jób je spokojen. Uvědomuje si, že jeho chápání Hospodina se zhroutilo, protože bylo příliš úzké; jeho problémy se vytratily, jakmile si uvědomil Boží velikost.“⁹¹*

V tom se ukazuje jedinečný projev získaného pokoje: umožňuje získat sílu k překonání i těch nejhorších životních situací. *„Jób poznal, že jeho Vykupitel či Zastávce (go'el) je živ, i když všichni kolem ho vlastně chtějí přesvědčit, že Jóbův zastávce živ není, že už není od něho co čekat a že to tedy Jób měl vzdát.“⁹²*

Tím se také dostáváme k důsledkům, které měl Jóbův pokoj pro jeho okolí. Od vypuknutí krize se Jób dostal do konfliktu se všemi svými blízkými. Rozhovor s přáteli se po celou dobu vyznačuje neshodou a neporozuměním. Jób není s to své okolí přesvědčit o své nevině a obhájit před nimi Boží spravedlnost nadřazenou všem lidským představám. *„Přátelé ho neslyší, jedině Bůh ho slyší. Přátelé přicházejí plni svých představ ... Jediným jeho posluchačem je Bůh.“⁹³* Po svém prozření a obratu je to však právě Jób, kdo může zástupně zahladit poblouznění svých přátel a uchránit je před trestem: *„Obětujte za sebe*

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ DOUGLAS, J.D. Nový biblický slovník. Praha: Návrat domů 1996, str.446.

⁹² HELLER, Jan. Jak orat s čertem. Praha: Kalich 2005, str.63.

⁹³ BENEŠ, Jiří. Jóbovo utrpení. [online]

http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/224573.

zápalnou obět' a můj služebník Jób ať se za vás modlí. Já ho přijmu milostivě a nepotrestám vás za vaše poblouzení, že jste o mně nemluvili náležitě jako můj služebník Jób.“ (Jb 42,8)

Tato Jóbova úloha, její zástupný charakter, ukazuje dobře znak pokoje – nemá smysl jen pro toho, kdo jej přijal, ale také pro jeho okolí. Jób obdarovaný pokojem zprostředkovává požehnání druhým. „*Jób se stává přímluvcem, prožil setkání s Bohem, dostal se k Bohu hodně blízko, prošel utrpením a možná něco pochopil, naučil se dívat se ještě z jiného úhlu. To je dar, který nemá mít jen pro sebe.*“⁹⁴ Jób je tak víc než svědkem o skutečném Bohu, je prostředníkem, který otevírá ostatním k tomuto Bohu přístup.

⁹⁴ Kolektiv autorů. Jób. in: Katechetická příloha č.4 2004/2005, str.50.

Závěr

V závěru této práce se vracíme k předloženým tezím a hodnotíme je na základě poznatků získaných v předcházejících kapitolách.

1. Mezi požehnáním a pokojem je úzká souvislost

V důsledku velké šíře významů obou pojmů je souvislost mezi nimi velmi zřetelná. V mnoha případech se pokoj a požehnání překrývají, nebo je lze zaměnit – vystihnout vzájemně jedno druhým. Některé významy jako dobro či spása zase oba pojmy zastřešují. Některé slovníky uvádějí ve výčtu významů pojmu pokoj výraz požehnání a naopak. Jindy je jeden pojem součástí, složkou toho druhého. Základním vztahem mezi oběma pojmy je tedy **věcný soulad**. Oba odkazují k **plnému, ladícímu, neporušenému, ideálnímu stavu věcí**. Panuje shoda v silně pozitivním náboji obou pojmů – jsou opakem zlého. Oba výrazy jsou základními pojmy biblického světa. Odráží se to mimo jiné ve skutečnosti, že oba najdeme ve formě pozdravu – jako dvě zásadní věci, které lze přát druhému.

Pokoj i požehnání jsou spojeny s touhou po plnosti života, v situaci lidské porušenosti znovu a znovu ztrácené a znovu a znovu darovávané. Pokoj je více spjat s věkem **budoucím** – přechází do eschatologické roviny, požehnání s věkem **přítomným**.

Pro oba pojmy je také charakteristická **vztahovost** – zásadně se projevují ve vztahu a **darovanost** – pocházejí „odjinud“. Požehnání je přitom spíše darovanou **silou**, pokoj pak darovaným **cílem**, k němuž je tato síla napřena. Zároveň je obojí také lidským **úkolem a posláním** – tento dar šířit kolem sebe dál.

U vybraných postav biblických příběhů jsou oba pojmy spojeny v jejich **hledání „dobra“**. Požehnání i pokoj se při tom prolínají, nabývají nového obsahu v závislosti na životní situaci aktérů. Vyvíjí se jejich chápání tohoto dobra, proměňuje se jejich **vztah k Bohu a lidem**.

2. Pokoj se stává dominantní složkou požehnání

V biblickém konceptu se pokoj v průběhu dějin stává stále významnějším pojmem a stále více je chápán jako rozhodující projev Boží přízně. Požehnání stojí v prvních kapitolách bible na počátku všeho, po porušení z lidské strany začíná zápas o obnovu požehnání a nabývá důležitosti smíření, pokoj, jako

narovnání toho, co bylo porušeno. Ve vyhlídce na konec dějin je tak pozornost soustředěna na pokoj. Podobně požehnání provází počátky (či nové začátky) životů jako příslib zdaru, pokoj častěji konce životů či událostí. Přes všechno prolínání obou pojmů lze pozorovat **směr od požehnání k pokoji**. Je to důsledek postupného zduchovnění významu požehnání od plodnosti, země a bohatství k ochraně, přízni a pokoji. Složka pokoje zesiluje a stává se **vrcholem požehnání**. V eschatologickém měřítku lze mluvit o proměně požehnání v pokoj.

Napovídá tomu i četnost výskytu výrazů. Požehnání se nejčastěji objevuje v Gn, u proroků výrazně méně, s pokojem je tomu naopak. Požehnání se častěji vyskytuje ve formě slovesa jako popis děje, pokoj častěji ve formě podstatného jména jako pojmenování stavu. Pokoj častěji označuje **zaslíbení a konečný výsledek Boží spásy**.

U Jáкова je pokoj jednou ze složek (ovšem výraznou) požehnání, které je přes veškeré životní bohatství neúplné a zápas o ně se dovršuje teprve narovnáním vztahu – smířením. Jeremjáše vede jeho životní boj o pokoj k rozpoznání, že nastolení pravého pokoj je věcí Boží budoucnosti. Pokoj vnímá jako vrchol požehnání bez konce. Jób přichází o „všechno“ požehnání a přece zůstane požehnaným. Objeví, oč jde v požehnání především – o pokoj s Bohem, resp. O Jeho blízkost. Společně by se dal „objev“ pokoje u všech tří postav shrnout jako **„porozumění Bohu a jeho dobru“**, nebo, formulováno ještě jinak: „od svých představ k poznání, kdo je Bůh.“

Zhuštěně tento posun nalézáme i v ustáleném liturgickém textu – požehnání Áronovu: od ochrany, přes odpuštění k pokoji a smíření. Pokoj je tu **nejvyšším stupněm Boží přízně**, jíž může člověk dosáhnout.

3. O požehnání a pokoj je třeba zápasit

Ruku v ruce s darovaností požehnání a pokoje jde charakter poslání a úkolu. U koho Bůh uskutečňuje požehnání, ten obvykle prochází **vnitřním zápasem** či při s Bohem. Boží přízeň člověka aktivizuje, je skutečností, která mění a tvoří, ale člověk jí zároveň vychází vstříc a usiluje o ni. I pokoj je výsledkem pohybu a dění, třebaže často označuje stav. Také idea budoucího pokoje proměňuje už současnost. Úkolem člověka je pokoj hledat, žádat a činit. Tento zápas posouvá člověka k objevování skutečného obsahu požehnání a pokoje.

Požehnání i pokoj nezůstávají darované či získané jednou provždy. Kvůli lidské slabosti jsou stále znovu obnovovány a potvrzovány a to opět v lidské

součinnosti. Tím se projevuje jejich **dynamika**. Pohybujeme se v napětí mezi tím, že požehnání i pokoj stále znovu předcházejí lidské úsilí a schopnosti a zároveň jsou stále znovu skrze lidské úsilí a schopnosti uskutečňovány.

Jákoab je modelem člověka, který zápasí o svůj zdar skrze požehnání a je během svého zápasu vyučován, co požehnání znamená. Nejprve postupným poznáním, v čem všem požehnání nespočívá, poté rozpoznáním jeho kvality, která se prokazuje **Boží blízkostí**. Ve vybojovaném pokoji s Bohem nalezneme požehnání, které mu dříve bylo jen prostředkem k obecnému úspěchu. Z Jeremjášova zápasu o pravý pokoj vystupuje důraz na **vnitřní proměnu** srdce. Jeho boj je na jedné straně bojem se sebou samým – o vlastní poslání, úkol, smysl, na straně druhé bojem s lidem, o jehož budoucnost jde. Provází jej přítom odmítání, opovržení i trápení, přece však dochází k naději budoucího pokoje, která otevírá možnosti i pro přítomnost. Jób v životní krizi poznává dříve nepoznanou Boží blízkost, k níž jej dovede „vyrovnávání účtů“ s Bohem. V krizi se ukazuje, co obtojí, a jaká je povaha Božího požehnání a od toho se odvíjí, kdo a jaký je Bůh. Jób svádí boj o představu spravedlivého Boha a tím také o svoji víru.

Společným prvkem u všech postav je **existenční zápas o Boha a Boha o člověka** – tak lze z tohoto úhlu pohledu interpretovat požehnání. Po tomto zápase se postavám otvírá nová budoucnost, která může být svízelná, ale neleká. Příběhy také společně ukazují, že tento zápas je bolestný a něco stojí.

4. Požehnání a pokoj mění člověka a jeho vztah s Bohem i lidmi

Zápas o požehnání a pokoj zápasícího proměňuje a tato proměna se odráží v jeho vztazích s Bohem i lidmi. Požehnaný je **proměňován** ve svém vnímání světa a sám také tento svět **proměňuje** (vnáší do něj požehnání). Základem pro toto šíření požehnání je vypořádání se s Bohem, očištění a narovnání tohoto vztahu. To stejné lze říci o pokoji: idea pokoje proměňuje současnost, zaslíbení se stává skutečností ve smyslu přítomné eschatologie. Pokoj přichází z „až jednou“, ale uskutečňuje se „už nyní“.

Požehnání i pokoj je zároveň posláním. Je to Hospodinův nárok k určitému jednání podle Hospodinových představ. Přijímá-li člověk dobro, přijímá i závazek šířit je dál.

Jákoab byl díky této proměně schopen vyrovnat zátěž minulosti smířením s bratrem a snášenlivým životem vedle někdejšího protivníka. Uskutečňuje tak v lidském soužití pokoj (byť nedokonalý a neúplný), kterého se mu dostalo ve „sžití“ s Bohem. Byl sám obdarován, a proto může **obdarovávat** druhé. Bojuje

za něj Bůh – to je jeho novým jménem (životním programem). Jeremjášův příběh ukazuje, že výsledkem zápasu o pokoj nemusí být shoda, porozumění a „vycházení“ s lidmi. Prorok se stává prostředníkem pokoje, a přece je odmítnut a nenáviděn. Mění se jeho role – v modlitebníka za lid a národ. Jeho lidsky viděno zoufale osamocený život plný trápení se stává **vítězným žítím pro druhé**. Podobně proměnil nalezený pokoj i Jóba v **modlitebníka** za své přátele a v **prostředníka** nového obrazu Boha. Uviděl Boha „na vlastní oči“ a otevírá obzory i svému okolí.

Celkově si ovšem nelze nevšimnout, že vnější životní podmínky se po této proměně nemění nijak zásadně. Jde daleko více o **kvalitativní proměnu** a posun. U Jákoba od „aby se ti dobře dařilo“ k „budu za tebou“, u Jeremjáše od bezvýchodné přítomnosti k nadějně budoucnosti, u Jóba od života jako zaslouženého zboží k životu jako nezaslouženému daru. Společně pak jsou toho všeho **svědky** druhým, kterým se tak Bůh stává blízkým.

Seznam literatury

MONOGRAFIE

1. ALLMEN, Jean-Jacques. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1987. ISBN 80-7017-180-4.
2. BALABÁN, Milan. *Bojovníci a trpitelé*. 1. vyd. Heršpice: Eman, 1994. ISBN 80-900696-6-5.
3. BALABÁN, Milan. *Hebrejské myšlení a dějiny*. 1. vyd. Praha: Hermann a synové, 1993.
4. BIČ, Miloš; SOUČEK, J.B. *Biblická konkordance*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1963.
5. BIČ, Miloš. *Jób: Starý zákon, překlad s výkladem*. sv.8, 1. vyd. Praha: Kalich, 1981.
6. BIČ, Miloš. *Výklady ke Starému zákonu*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1991.
7. BIČ, Miloš; SOUČEK, J.B. *Biblická konkordance*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1963.
8. BIČ, Miloš. *Ze světa Starého zákona*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1986.
9. DANĚK, Slavomil. *Požehnání Boží*. 1. vyd. Praha: SR ČCE, 1943.
10. DEURLOO, Karel, A. *Exodus a exil*. 1. vyd. Benešov: Eman, 2007. ISBN 80-86211-55-x.
11. DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1996. ISBN 80-85495-65-1.
12. FILIPÍ, Pavel. *Kolik zbývá z noci*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2006. ISBN 80-7017-030-1.
13. FINKELSTEIN, Izrael; SILBERMAN, Neil Aster. *Objevování Bible*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-044-2.
14. HADEY, Jean. *Zítřka není včera...*, in: Pracovní texty pro kazatele 22, Jihlava: Mlýn, 2005. (brož.).
15. HELLER, Jan. *Biblický slovník sedmi jazyků*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-725-1.

16. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2008. ISBN 978-80-7017-083-0.
17. HELLER, Jan. *Jak orat s čertem*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2005. ISBN 80-7017-017-4.
18. HELLER, Jan; PRUDKÝ, Martin. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 80-7195-128-5.
19. HELLER, Jan; BENEŠ, Jiří. *Poutní písně*. 1. vyd. Praha: Advent-Orion, 2001. ISBN 80-7172-660-5.
20. HELLER, Jan; MRÁZEK, Milan. *Zákon a proroci*. Praha: Kalich 1984.
21. KOLEKTIV AUTORŮ. *Jób*. in: Katechetická příloha č.4 brož. 2004/2005.
22. KOLEKTIV AUTORŮ. *The Anchor Bible Dictionary*. Volume I, New York, 1992.
23. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*. 1. vyd. Řím: Velehrad, Křesťanská akademie, 1991.
24. LINDEN, Nico. *Povídá se...*, 1. vyd. Heršpice: Eman, 1999. ISBN 80-86211-11-8.
25. MOLNÁR, Amedeo; SMOLÍK, Josef. *Biblické studie*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1982.
26. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1956.
27. OEMING, Manfred. *Úvod do biblické hermeneutiky*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-518-6.
28. PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník k Starému zákonu*. 1. vyd. Praha: ÚCK, 1965.
29. POKORNÝ, Pavel. *Slovo na všední den i neděli*. 1. vyd. Jihlava: Mlýn, 2005. ISBN 80-86498-10-7.
30. PRUDKÝ, Martin, VOSKOVEC, Jan. *Výklady a vykladači*. 1. vyd. sv. 9, Jihlava: Mlýn, 2005. ISBN 80-86498-12-3.
31. PRUDKÝ, Martin, SLÁMA, Petr. *Tesáno do kamene psáno na pergamen tištěno na papír*. in: Studie a texty, č.13, 1. vyd. Jihlava: Mlýn, 2008. ISBN 978-80-86498-31-7.

32. REJCHRT, Luděk. *Na úpatí hory*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1990.
33. RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-190-3.
34. WESTERMANN, Claus. *Tisíc let a jeden den*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1983.

ČASOPISY

1. BALABÁN, Milan. Duchovní profil proroka Jeremiáše. in: *Teologická reflexe*. 1995, 2, ISSN 1211-1872.
2. BALABÁN, Milan. Jákobův zápas u nočního brodu. in: *Křesťanská revue*. 1994, 12, ISSN 0023-4613.
3. BALABÁN, Milan. Nepustím tě. in: *Křesťanská revue*. 1999, 2, ISSN 0023-4613.
4. BALABÁN, Milan. Pokoj jako harmonie a náprava. in: *Protestant*. 2005, 1, ISSN 1210-4361.
5. BALABÁN, Milan. Požehnání jako síla vnášející do života štěstí. in: *Protestant*. 2008, 3, ISSN 1210-4361.
6. KLÍMA, Lukáš. Hle, co je dobré! –Kánonická reflexe žalmu 133. in: *Křesťanská revue*. 2008, 6, ISSN 0023-4613.
7. PAVLINCOVÁ, Helena. Slovník Judaismus, Křesťanství, Islám. *Mladá fronta*. 1994, ISBN 80-7182-165-9.
8. PRUDKÝ, Martin. Příběh o tajemství Izraele Gn 32, 23-33. in: *Evangelický kalendář*. 1996, ISBN 80-7017-181-2.
9. TURECKÁ, Jana. Kázání. in: *Protestant*. 2007, 3, ISSN 1210-4361.

INTERNET

1. BENEŠ, Jiří. *Jóbovo utrpení*. [online]. [citace dne]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/224573>.
2. CHALUPA, Petr. *Požehnání a zlořečení*. [online]. [citace dne]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/694499>.
3. POKORNÝ, Pavel. *Požehnání*. [online]. [citace dne]. Dostupné z:

<<http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/slovonanedeli/zprava/370439>>.

4. PRUDKÝ, Martin. *Jákobův zápas s Neznámým u Jaboku*. [online]. [citace dne]. Dostupné z:

<<http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanskavlna/zprava/437576>>.

5. SLÁMA, Petr. *Izrael – zápasí Bůh*. [online]. [citace dne]. Dostupné z:

<<http://vinohrady.evangnet.cz/index.php?kap=kazani&txt=hrozen/volumes/2008/89/item1.html>>.